

Rättsväsendets verksamhet under väpnad konflikt

Praktiska erfarenheter från Ukraina

Anna Lioufas

FOI-R--5486--SE

Augusti 2023

Anna Lioufas

Rättsväsendets verksamhet under väpnad konflikt

Praktiska erfarenheter från Ukraina

Titel	Rättsväsendets verksamhet under väpnad konflikt – Praktiska erfarenheter från Ukraina
Title	The judicial system during armed conflict – experiences from Ukraine
Rapportnr	FOI-R--5486--SE
Månad	Augusti
Utgivningsår	2023
Antal sidor	42
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Åklagarmyndigheten
Forskningsområde	Krisberedskap och civilt försvar
Projektnr	E13880
Godkänd av	Malek Finn Khan
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild/Cover: Shutterstock, Mehaniq.

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Som ett led i Åklagarmyndighetens arbete inom beredskapssektorn Ordning och Säkerhet har FOI fått uppdraget att sammanställa en förstudie för att utforska vilken påverkan den väpnade konflikten i Ukraina haft på verksamheten inom det ukrainska rättsväsendet (avgränsat till domstols- och åklagarmyndigheterna).

Rapporten inkluderar en kort sammanställning av olika faktorer som har visat sig vara betydelsefulla för det ukrainska domstols- och åklagarväsendet. Utifrån dessa har specifika frågeställningar identifierats inom fyra olika områden: beslutsprocesser, cybersäkerhet, fysisk säkerhet samt infrastruktur och personella resurser. Dessa frågor kan vara av intresse för svenska rättsvårdande myndigheter att arbeta vidare med i ett beredskapsperspektiv.

Rapporten syftar till att identifiera områden för ytterligare forskning och några av de nyckelområden som lyfts inkluderar diskussioner gällande potentiell användning av molnlagring av rättsinformation under väpnad konflikt, möjlig utveckling av e-juridik som beredskapsverktyg samt vikten av att upprätthålla processer kring resurshantering under tider av kris (utbildning, disciplinära åtgärder, allokering etc.).

Nyckelord: Ukraina, Åklagarmyndigheten, rättsväsende, domstolsväsendet, beredskap, beredskapssektor, civilsamhälle, väpnad konflikt

Summary

As part of the Swedish Prosecution Authority's work within the Preparedness and Security sector, the Swedish Defense Research Agency (FOI) was tasked with compiling a feasibility study to explore the impact of the armed conflict in Ukraine on the operations within the Ukrainian judiciary and prosecution authorities. The report is a brief compilation of various factors that have proven to be significant for the Ukrainian judicial and prosecutorial system.

The report includes a brief summary of various factors that have proven to be significant for the Ukrainian judicial and prosecutorial system. Based on these, questions have been identified within four different areas: decision-making processes, cybersecurity, physical security, and infrastructure and personnel resources. These issues may be of interest for Swedish law enforcement authorities to further explore from a preparedness perspective.

The aim of the report is to identify areas for further research, and some of the key areas highlighted include discussions about the potential use of cloud storage for legal information during armed conflict, potential development of e-legal tools as preparedness measures, and the importance of maintaining resource management processes during times of crisis (training, disciplinary actions, allocation, etc.).

Keywords: Ukraine, Prosecutor's Office, judiciary, preparedness, preparedness sector, civil society, armed conflict

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
1.1	Syfte och mål	6
1.2	Material och tillvägagångssätt	7
1.3	Disposition	8
2	Bakgrund: Reformprocessen	9
2.1	Domstolarna.....	10
2.2	Åklagarmyndigheten	10
3	Utmaningar och åtgärder	12
3.1	Beslutsprocesser	12
3.1.1	Definierad ansvarskedja	13
3.1.2	Forumregler.....	13
3.1.3	Ärendeprioritering	14
3.1.4	Dokumenthantering.....	15
3.1.5	Nya ärendetyper: Kollaboratörer.....	16
3.1.6	Nygamla ärendetyper: Korruptionsfrågan.....	17
3.1.7	Uppkomna frågor	18
3.2	Cybersäkerhet.....	18
3.2.1	Cyberattacker.....	19
3.2.2	Datalagring i utlandsbaserade molntjänster	19
3.2.3	Digitaliserat domstolsförfarande: E-juridik	20
3.2.4	Uppkomna frågor	22
3.3	Fysisk säkerhet.....	22
3.3.1	Hot mot tjänsteman.....	22
3.3.2	Säkerhet i rättssalar	23
3.3.3	Evakuering	24
3.3.4	Uppkomna frågor	24
3.4	Infrastruktur och personella resurser.....	24
3.4.1	Elförsörjning	25
3.4.2	Internet och telekommunikation.....	25
3.4.3	Lokaler	26
3.4.4	Personella resurser.....	26
3.4.5	Uppkomna frågor	27
4	Rapporten i korthet	29
	Bilaga 1: Beslut och rekommendationer	31
	Bilaga 2: Aktörer	32
	Bilaga 3: Myndighetsstrukturer	34
	Referenser	35

1 Inledning

Kriget i Ukraina har haft stora konsekvenser för landets rättsvårdande myndigheter. Domstolarnas verksamhet har periodvis på flera ställen helt upphört och en del av de åtgärder som har vidtagits föranleder oro för att rättsstatsprinciper undergrävs. Samtidigt bör det ändå lyftas fram att Ukrainas rättssystem på många sätt visat sig vara motståndskraftigt och att landet har uppvisat en förmåga att snabbt anpassa sig under tider av kris och väpnad konflikt. Det faktum att rättssystemet överhuvudtaget har fortsatt att fungera (om än med stora begränsningar) kan i sig sägas vara en bedrift.

Ryssland har, som ett led i sitt informationskrig, sökt utmåla Ukraina som en stat i kollaps, oförmöget att upprätthålla en stats kärnverksamhet.¹ Det är viktigt för Ukraina, både inför sina egna medborgare och inför sina internationella partners, att visa att landet är en rättsstat med ett väl fungerande rättsväsende. De frågor som domstols- och åklagarväsendet i Ukraina har brottats med både innan och efter krigets utbrott är alla byggstenar i en större konstruktion, där teman såsom legitimitet, demokrati och medborgarnas tillit till systemet är både anledning till och verktyg i kampen för landets fortsatta självständighet. Upprätthållandet av rättsväsendets funktioner kan sägas vara en väsentlig del av ett lands motståndskraft, vare sig landet i fråga är Ukraina eller Sverige.

Förutsättningarna för ett fungerande rättssystem var inte optimala när den fullskaliga invasionen inträffade.² När ryska styrkor invaderade landet 2022, befann sig Ukrainas rättssystem mitt i en reformprocess som syftade till att bekämpa de stora korruptionsproblem som länge plågat systemet. Det har dock genomgående funnits en vilja att betona vikten av ett fungerande rättsväsende, särskilt under pågående väpnad konflikt. I samband med att president Zelenskyj införde undantagstillstånd, underströk myndigheterna att ansvar för rättsskipning ligger hos de civila domstolarna och att inga extraordinära eller militära domstolar får verka i Ukraina.³ Flera beslut fattades på kort tid för att skydda verksamheten och praktiska lösningar arbetades fram för att stärka strukturer och säkerställa tillgången till rättvisa för ukrainska medborgare. Denna rapport fokuserar just på dessa lösningar, och vad vi kan lära av Ukrainas erfarenheter.

1.1 Syfte och mål

Syftet med denna förstudie är att identifiera praktiska utmaningar som uppstått inom det ukrainska domstols- och åklagarväsendets verksamhet på grund av den pågående väpnade konflikten, med målsättningen att dra lärdomar av landets erfarenheter.

Målet är inte att identifiera lösningar som direkt kan appliceras på svenska förhållanden, utan snarare att identifiera och kartlägga de problem som uppstått för Ukraina och ta fram underlag för att i nästa skede (tillsammans med uppdragsgivaren) kunna resonera kring de utmaningar våra egna myndigheter skulle kunna möta under liknande omständigheter.

Rapporten utgår från de olika vägval som rättsväsendet tvingats att göra för att säkerställa fungerande rättsprocesser under väpnad konflikt och tar sikte på de aktörer som varit tongivande i detta arbete. Efter inledande diskussioner med uppdragsgivaren utformades ett antal frågeställningar som har legat till grund för förstudien. Utgångspunkten var att rapporten skulle fokusera på just praktiska erfarenheter. Uppdragsgivaren uttryckte intresse för vissa frågor (exempelvis elförsörjning) medan andra områden arbetades fram i samband med beställningsprocessen, vilken utmynnade i följande frågeställningar:

¹ Meyer (2022).

² Kuibida et al (2020) samt Kuibida et al (2018).

³ Det finns militära domstolar i Ukraina, men dessa hanterar militärinternna frågor såsom disciplinära personalärenden. Vashakmadze (2018).

- Vilka processuella åtgärder vidtar ukrainska myndigheter för att försäkra sig om att domstolarna och åklagarmyndighetens arbete ska kunna fortsätta?
- Hur påverkas informationssäkerheten och vilka cyberrelaterade frågor är aktuella för rättsväsendet att adressera för att kunna säkerställa fortsatt verksamhet?
- Hur påverkas den fysiska säkerheten hos personal och deltagande medborgare, och vilka åtgärder vidtas för att garantera den?
- Hur arbetar ukrainska rättsvårdande myndigheter för att garantera att nödvändig infrastruktur finns på plats för att säkerställa den dagliga verksamheten?

1.2 Material och tillvägagångssätt

Förstudien har en bred ansats där underlag insamlats och analyserats utifrån de frågeställningar som arbetats fram tillsammans med uppdragsgivaren.

I detta stadium av kriget i Ukraina finns ännu få relevanta forskningsstudier publicerade, vilket inneburit att underlaget behövt kompletterats med andra typer av material och källor (exempelvis intervjuer, nyhetsmedia och relevanta organisationers/myndigheters webb-sidor). Det handlar i många fall om sekundärkällor vars informationsvärde i vissa fall är svåra att värdera. Detta gäller särskilt nyhetsmedier och fristående organisationers webb-sidor, där det inte finns samma krav på objektivitet och saklighet som i forskningsstudier. Ambitionen har därför varit att utöver dessa hitta ytterligare primär- och sekundärkällor som antingen bekräftat, och därmed stärkt argumenten som framförts, nyanserat dessa eller motsagt dem helt. Detta har skett genom kontakter med experter, antingen i samtal eller vid formella presentationer och konferenser.

I några fall har uppgifter varit sekretessbelagda och därför inte varit tillgängliga för rapportförfattaren. I dessa fall har detta noterats i rapporten.

Siffror och statistik är svåra att bekräfta under krigsförhållanden och samma uppgift kan därför i vissa fall variera starkt från källa till källa. Ambitionen har varit att ge en ungefärlig indikation på skala och rörelse, snarare än att ge exakta mått.

Initialt gjordes breda sökningar i akademiska databaser och sökmotorer. Dessa fokuserade på relevanta ukrainska myndigheters verksamhet under den väpnade konflikten. Avgränsningar gjordes för att exkludera frågor relaterade till krigsbrott och frågor relaterade till polisens och kriminalvårdens verksamhet. I ett senare stadium gjordes mer fokuserade sökningar för att i närmre detalj utforska processuella åtgärder, cybersäkerhet, fysisk säkerhet och infrastruktur. Syftet med de breda sökorden var att samla in ett så omfattande underlag som möjligt för att sedan göra en manuell sällning: på detta sätt upptäcktes ytterligare relevanta ämnen, utöver de som ursprungligen identifierats av uppdragsgivaren.

Rapporten fokuserar på ukrainska motsvarigheter till Sveriges Domstolar och Åklagar-myndigheten. Hanteringen av krigsbrott eller ockupationsrättsliga frågor ingår inte i denna översikt.

Primärt har endast källor på svenska och engelska använts – i de fall där automatiserad översättning av ukrainska källor gjorts, har detta angivits. Den tidsperiod rapporten täcker är mellan 2014 (det vill säga sedan den ryska invasionen och ockupationen av östra Ukraina) till idag.

Begreppet "krig" och begreppet "väpnad konflikt" är två relaterade termer som används inom internationell rätt och politisk analys för att beskriva olika nivåer och former av våld och konfrontation mellan stater eller icke-statliga aktörer.⁴ Det finns vissa nyanser och skillnader mellan dessa begrepp, men i denna rapport används begreppen "väpnad konflikt" och "krig" synonymt.

⁴ "Så snart väpnat våld används mellan stater råder i folkrättslig mening väpnad konflikt. I väpnad konflikt regleras stridshandlingar mellan parterna i konflikten av den internationella humanitära rätten. Den är en del av vad som, tillsammans med ockupationsrätten och neutralitetsrätten, i vardagligt tal brukar kallas krigets lagar". Winther & Appelgren (2022).

Slutligen är det viktigt att ha i åtanke att det finns en vinst för ukrainska myndigheter att ge en positiv bild av utvecklingsarbetet, då detta bidrar till andra länders vilja att stödja Ukraina i olika forum och processer. Detta betyder inte att informationen som ges är osann, men det innebär att läsaren behöver ha ett kritiskt förhållningssätt till de uttalanden som gjorts.

1.3 Disposition

Efter ett inledande kapitel ger kapitel 2 en beskrivning av den reformprocess som format förutsättningarna för det ukrainska rättsväsendets respons på den väpnade konflikten.

I kapitel 3 beskrivs de utmaningar som rättsväsendet mött, indelat i fyra avsnitt:

- Beslutsprocesser
- Cybersäkerhet
- Fysisk Säkerhet
- Infrastruktur och personella resurser

Efter varje avsnitt listas ett antal uppkomna frågor som kan vara relevanta för svenska myndigheter att diskutera.

I kapitel 4 görs en sammanfattning som utgår från de uppkomna frågorna.

Rapportens bilaga 1 listar relevanta beslut som fattades under den väpnade konfliktenens första år, bilaga 2 beskriver helt kort de olika aktörernas funktioner och bilaga 3 myndigheternas strukturer.

2 Bakgrund: Reformprocessen

Nedan följer en kort översikt av några av de reformprocesser som påbörjats. Detta för att skapa en förståelse för det utgångsläge som de ukrainska rättsvärdande myndigheterna hade när det fullskaliga kriget utbröt.

Ukraina har länge haft stora problem med korruption. Det finns observatörer som menar att rysk propaganda har överdrivit budskapet om att Ukraina är ett korrupt land för att få Ukrainas ledarskap att framstå som svagt och utan kapacitet att leda landet. Det är inte ett orimligt antagande, men det är samtidigt väl belagt att det ukrainska samhället har en betydande korruptionsproblematik.⁵ Det finns inget som säger att båda dessa ståndpunkter inte kan vara sanna samtidigt.

Internationella observatörer beskriver ett rättsväsende som även före krigsutbrottet uppvisat ett stort behov av utveckling och grundläggande reformer. Internationella Juristkommissionen (ICJ) beskriver hur utgångspunkten för Ukrainas rättssystem redan innan konflikten var svag. Organisationen karaktäriserade de rättsliga garantierna och skyddet av rättsväsendets oberoende som otillräckligt.⁶ I sitt yttrande från 2020 konstaterade Venedigkommissionen att, på grund av de många oavslutade och osammanhängande försöken att reformera rättsväsendet, befann sig det ukrainska rättsväsendet i ett övergångsskede.⁷ FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna uttryckte samtidigt en oro över bristen på insatser för att säkerställa rättsväsendets oberoende.⁸

Under den senare delen av 2010-talet genomgick det ukrainska rättssystemet stora reformer för att motverka korruptionen, bland annat genom antagandet av en ny konstitution 2016.⁹ Reformerna inkluderade ett omfattande program för att granska domar- och åklagarkåren, ofta med deltagande av internationella experter (exempelvis European Union Advisory Mission, EUAM). Som en följd av dessa granskningsprocesser har ett stort antal domare och åklagare antingen avskedats eller avgått, vilket ledde till en betydande personalbrist i domarkåren redan innan den väpnade konflikten var ett faktum.¹⁰ Olika strategier användes för att råda bot på problemet (bland annat personalrotation mellan regioner och mellan domstolar), men ur ett personalperspektiv var situationen ansträngd redan innan krigsutbrottet.

I samband med den väpnade konflikten aktualiserades Ukrainas EU-ansökan och det har därför varit extra viktigt för det ukrainska ledarskapet att visa att man arbetar med korruptionsfrågan på ett strukturerat och motiverat sätt. Det finns en oro för att om Ukraina framstår som ovilligt eller oförmöget att hantera problemen landet har med korruption, skulle detta underminera omvärldens vilja att stödja Ukraina både i kriget och i EU-processen.¹¹ Den ukrainska Högsta domstolens ordförande konstaterade i en intervju att de två viktigaste uppgifterna på listan över Europeiska kommissionens krav på Ukraina (inför ett eventuellt EU-inträde) handlar just om reformer av rättsväsendet.¹² Rättssäkerhet,

⁵ World Justice Projects landrapport 2020 placerade Ukraina på plats 68 på listan över länder gällande "Absence of Corruption", straxt efter Nigeria, Mali och Sierra Leone. Transparency Internationals Corruption Perception Index placerade landet på plats 116 av 180.

⁶ ICJ Briefing Paper (2022). 'The Ukrainian Judicial System In A Time Of Armed Conflict'.

⁷ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Ukraine joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on Draft Amendments to the Law 'On the judiciary and the status of judges' and certain laws on the activities of the Supreme Court and judicial authorities (draft law no. 3711).

⁸ "Concluding observations on the eighth periodic report of Ukraine", CCPR/C/UKR/CO/8, 9 februari 2022.

⁹ Khotynska-Nor och Potapenko (2022).

¹⁰ Enligt vissa uppskattningar var exempelvis enbart 72% av domarpositioner fyllda vid krigets utbrott. Meyer (2022).

¹¹ Kramer (2023).

¹² Den Europeiska kommissionen konstaterade i en muntlig rapport som presenterades i Stockholm 22 juni 2023 att Ukraina "bara har gjort goda framsteg med två av sju reformer som krävs för att landet ska ansluta sig till EU". Dock betonades i rapporten att det fortfarande var en god prestation med tanke på att landet är i krig med Ryssland. Det konstaterades att Ukraina inom de kapitel som handlar om reform av rättsväsendet och medielagstiftning genomfört två av samtliga rekommendationer fullt ut. Sydorenko (2023).

legitimitet och transparens är grundstenar i ansökningsprocessen till EU och den processen är i sin tur en viktig del av krigsinsatsen för Ukraina.¹³

De ukrainska myndigheternas önskan att kommunicera att Ukraina arbetar proaktivt (även under den pågående internationella konflikten) för att reformera sitt rättsväsende och sin förvaltning är tydlig. Nyligen presenterade president Zelenskyj en plan för att ”säkerställa ett välfungerande rättssystem även efter krigets slut”. Planen inleds med orden:

”Under ryska federationens väpnade aggression mot Ukraina stod brottsbekämpande myndigheter inför aldrig tidigare skådade utmaningar i sin verksamhet som de var tvungna att reagera snabbt på. Bland dessa återfinns organisatoriska och andra problem som har påverkat brottsbekämpande myndigheters förmåga att effektivt utföra sina uppgifter”.¹⁴

I planen finns flera hänvisningar till hur det ukrainska rättsväsendet och dess brottsbekämpande myndigheter ska harmoniseras med EU:s motsvarigheter. Dessa inkluderar begränsningar i förundersökningarnas omfattning och en tydligare avgränsning mellan åklagarmyndigheternas och andra myndigheters befogenheter.

2.1 Domstolarna

Reformerna av Ukrainas domstolar har fått ett blandat mottagande.¹⁵ Vissa intresseorganisationer menar att då den ”nya” Högsta domstolen till största delen bestod av samma domare som tidigare, adresserade omstruktureringen inte domstolens problem med korruption och bristande integritet. Senfärdigheten och oviljan mot mer betydande reformer ansågs bottna i den politiska elitens ovilja att vidta kraftfullare åtgärder av rädsla för att reformerna skulle undergräva den politiska kontrollen över rättsväsendet.¹⁶ De korruptionsproblem som funnits inom de ukrainska rättsvårdande myndigheterna har undergrävt förtroendet för dem bland medborgarna. I en undersökning utförd 2018 uttryckte 77,5 % av respondenterna en misstro mot domstolsväsendet som helhet och 73 % mot åklagarmyndigheten specifikt.¹⁷

Det har funnits flera exempel på hur täta band mellan domarkåren och näringslivet har utnyttjats: bland annat har domare anklagats för att ha låtit sig mutas av oligarker. Ett exempel på detta uppmärksammades nyligen brett i internationella medier.¹⁸ Den 18:e maj i år åtalades Högsta domstolens ordförande Vsevolod Knjazjev för mutbrott, efter att ha gripits av Ukrainas antikorrupsionsbyrå (Nabu) i vad som beskrivits som en storskalig korruptionshärva i landets högsta juridiska instans. Åklagarmyndigheten visade i häktningsförhandlingarna hur Knjazjev skickat ett meddelande till den advokat som misstänks för bestickning, om att dela upp pengarna i minst 14 separata påsar. Han ska senare ha skickat ett meddelande om att han hade skickat pengarna vidare till andra domare. Fallet är ett av flera sammanhängande ärenden, som är resultatet av en större serie tillslag mot korrupta tjänstemän som ägt rum under det senaste året.¹⁹

2.2 Åklagarmyndigheten

Den ukrainska åklagarmyndigheten (Prokaturan) har genomgått samma typ av reformer som domstolarna. Myndighetens organisatoriska struktur på lokal och regional nivå återspeglar idag domstolssystemets uppbyggnad. En granskningsprocess infördes, där alla befintliga åklagare i landet var skyldiga att genomgå integritetskontroller, tester av juridisk kunskap

¹³ ”EU-medlemskap är en del av Ukrainas krigsinsats” (”accession is part and parcel of the war effort for Ukraine”). Wise (2023).

¹⁴ Zelenskyj (2023).

¹⁵ I en rapport från Chatham House menar författarna att ”Ukrainas nya nationella antikorrupsionsbyrå och den specialiserade åklagarmyndigheten mot korruption har ännu inte levererat några betydande resultat” Ash mfl, (2017).

¹⁶ De Jure (2023).

¹⁷ Stefanchuk (2021).

¹⁸ Se exempelvis Financial Times (Olearchyk, 2023) och Reuters (Harmash, 2023).

¹⁹ Gall (2023).

och ”allmän lämplighet”, som ett sätt att bekämpa den korruption som präglat myndigheten i flera decennier.²⁰ I samband med detta skulle även antalet åklagare bantas, från dagens 18 000 till 10 000, vilket ligger i linje med övriga Europa. Åklagare i Ukraina har större befogenheter än i de flesta europeiska länder, vilket föranlett Venedigkommissionen att konstatera att ”åklagarmyndighetens roll och funktioner är inte i överensstämmelse med Europarådets normer”.²¹ Med detta åsyftas bland annat hur Åklagarmyndighetens vida befogenheter har utövats, i synnerhet vad gäller bristen på ansvarsskyldighet i samband med utövandet av dess ”expansiva funktioner för tillsyn, utredning och lagföring”.²²

Reformerna har medfört en väsentlig begränsning av myndighetens befogenheter, men viss kritik kvarstår. Den pågående väpnade konflikten har i vissa fall dessutom inneburit en tillbakagång i denna process. Undantagstillståndet som infördes i februari 2022 medförde förändringar i förundersökningsprocessen för åklagare: det var inte längre nödvändigt att göra hemställen till domare för exempelvis häktning eller liknande åtgärder som tidigare krävt godkännande från domare.²³ Åklagare fick även beslutsbefogenheter i en rad olika frågor som rörde tillgång till handlingar, husrannsakan eller beslag av egendom och användning av hemlig avlyssning.²⁴ De flesta av åklagarnas utökade rättsliga befogenheter när det gäller frihetsberövande har nu begränsats något, men internationella observatörer understryker att åklagarnas återstående befogenheter att godkänna förlängning av häktning fortsätter att strida mot internationell rätt och internationella normer och lyfter behovet av ytterligare reform.²⁵

²⁰ Meyer (2022).

²¹ Venedigkommissionen (2012).

²² Orlyk, (2016).

²³ Samtal med Volodymyr Venher (2023).

²⁴ Meyer (2022).

²⁵ ICJ Briefing Paper (2022).

3 Utmaningar och åtgärder

Underlaget har delats in i fyra olika huvudkategorier: beslutsprocesser, cybersäkerhet, fysisk säkerhet samt infrastruktur och personella resurser. En närmre analys av varje område fokuserar på problem som uppstått i samband med den fullskaliga väpnade konflikten och vilka åtgärder Ukraina vidtagit.

Bild: figuren visar fyra övergripande teman och de specifika frågor som identifierats inom dessa teman.

3.1 Beslutsprocesser

Vilka processuella åtgärder vidtar ukrainska myndigheter för att försäkra sig om att domstolarna och åklagarmyndighetens arbete ska kunna fortsätta?

Vid krigsutbrottet 2022 vidtogs flera åtgärder för att rättsväsendet skulle kunna svara på den konstant föränderliga situationen, men det har funnits ett flertal svagheter i den processen. ICJ konstaterar exempelvis att det ukrainska rättsväsendet inte var logistiskt redo att verka under en väpnad konflikt och att ”inte heller var rättsväsendet i stånd att överväga och vid behov anpassa den rättsliga och operativa ramen för att skipa rättvisa i en tid av fullskaligt krig”.²⁶ Det bör dock också noteras att invasionen av östra Ukraina 2014 avslöjade ett flertal svagheter i Ukrainas beredskap, och även om vissa av dessa ännu inte har åtgärdats helt (eller ens delvis), var flera processer påbörjade och framskridna vid det fullskaliga krigets

²⁶ ICJ Briefing Paper (2022).

utbrott 2022.²⁷ I detta avsnitt avhandlas några av de nyckelbeslut som fattats under kriget. I bilagorna finns en tidslinje för de relevanta besluten samt en lista med närmre beskrivningar av namngivna aktörer.

3.1.1 Definierad ansvarskedja

Den 3 mars 2022 infördes en lag som gav Högsta domstolens ordförande nya befogenheter i krigstid, om the Supreme Judicial Council (SJC)²⁸ av olika omständigheter inte är kapabelt att agera.²⁹

Det fanns vid krigsutbrottet oklarheter i ledarskapsstrukturen och i uppdelningen av ansvarområden. Den 22 februari 2022, det vill säga två dagar innan krigsutbrottet, sattes SJC ur spel, då en majoritet av medlemmarna avgick, enligt uppgift efter en infekterad strid om korruptionsåtgärder.³⁰ Befogenheterna som skulle säkerställa ett stabilt rättsväsende under en kris låg hos detta organ, vilket innebar att dess frånvaro utgjorde ett problem för beredskapen och lämnade ett beslutsvakuum den dag invasionen skedde.³¹ Rapportering kring detta återfinns i ett mindre antal akademiska artiklar av ukrainska rättsvetare, samt i rapporter från exempelvis ICJ och International Legal Assistance Consortium (ILAC).³²

Khontyska-Nor mfl. konstaterar att det på invasionsdagen inte fanns protokoll för hur domstolarna ska agera, kommunicera eller styra arbetet under väpnad konflikt, en bild som bekräftats av ICJ bland andra.³³ Inte heller fanns det en central aktör på plats med uppgift och mandat att försäkra sig om domstolarnas och domarnas fortsatta självständighet. Parlamentet antog därför en lag under vilken Högsta domstolens ordförande fick ett antal befogenheter att styra domstolsväsendet under den period då Högsta rådet inte fungerade.³⁴ Även den ukrainska domarnämnden (Council of Judges of Ukraine)³⁵ tog ansvar i flera avgörande frågor. Khotynska-Nor m.fl. beskriver exempelvis hur Domarnämnden tog över samordningen av alla rättsliga organ och var bland de första att svara på domstolarnas akuta behov av information, vägledning och rekommendationer om hur verksamheten skulle upprätthållas.³⁶ Domarnämnden och Högsta domstolen har enligt flera ukrainska bedömare varit tongivande sedan dess.³⁷

Sammanfattningsvis saknades det vid krigsutbrottet en identifierad ansvarskedja där uppgifter, ansvarområden och mandat tydliggjorts. Vissa ad hoc-åtgärder för att adressera problemet har sedan dess vidtagits, och flera aktörer har försökt fylla vad som kan beskrivas som ett beslutsvakuum, men det är svårt att bedöma hur effektiv beslutskedjan varit, och hur den hade sett ut om SJC varit på plats från början.

3.1.2 Forumregler

Bara sex dagar efter den ryska invasionen, den 3 mars 2022, antogs en lag som föreskrev att befogenheterna att ändra forum i händelse av domstolens oförmåga att skipa rättvisa under

²⁷ Kuibida mfl (2018).

²⁸ Då det inte finns en motsvarande aktör i det svenska systemet används istället den engelska termen i denna rapport. Se mer om aktören i bilaga 2.

²⁹ Se bilaga 2.

³⁰ Khotynska-Nor mfl (2022), Uhrynovska, (2022), ICJ Briefing Paper (2022).

³¹ Uhrynovska (2022).

³² ICJ Briefing Paper (2022) samt Meyer (2022).

³³ Khotynska-Nor mfl.(2022) samt ICJ Briefing Paper (2022).

³⁴ Verkhovna Rada: Amendments to Chapter XII "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine "On the Judiciary and Status of Judges" to ensure the stable functioning of the judiciary during the absence of the plenipotentiary composition of the High Council of Justice.

³⁵ I Sverige regleras Domarnämndens arbete i lag (2010:1390) om utseende av ordinarie domare, samt i förordning (2010:1770) med instruktion till Domarnämnden. Den svenska domarnämndens uppgifter sammanfaller delvis med the Council of Judges of Ukraine. Den ukrainska motsvarigheten till domarnämnden tycks, ifråga om uppdrag och befogenheter, ha större likheter med den franska institutionen *Conseil supérieur de la magistrature*.

³⁶ Khotynska-Nor mfl, (2022).

³⁷ Exempelvis Uhrynovska och Vitskar (2022), Voynarovska (2022), samt Prytyka mfl (2022).

undantagstillstånd, skulle överföras till Högsta domstolens ordförande i de fall och under den tidsperiod då the Supreme Judicial Council inte kunde vara verksam.³⁸

Detta beslut handlade alltså om att de domstolar som inte kunde verka på grund av den väpnade konflikten skulle få sina ärenden överförda till andra domstolar i regioner som inte drabbats lika hårt. Detta var en lärdom som dragits från invasionen 2014, då samma problematik uppstod. I en utvärdering av hur domstolarnas arbete har stöttats av relevanta myndigheter under och efter invasionen av Krim konstaterades det dock att även om ändrade forumregler varit en nödvändig lösning, var den långt ifrån perfekt.³⁹ För att parterna ska få fysisk tillgång till domstolarna krävs resor genom mer eller mindre konfliktdrabbade områden, vilket medför personlig fara. I utvärderingen konstaterades det dessutom att själva resorna är svåra att genomföra i och med brister i kollektivtrafik, otillräcklig eller förstörd offentlig skyltning för vägbeskrivning till domstolsanläggningar och domstolsplatser som är svåra att hitta⁴⁰. Ett annat problem med denna process som identifierades av ILAC är att flytten av ärenden fram och tillbaka mellan domstolar och domare innebär att ärenden fastnar och att processer avstannar.⁴¹ I de fall då domstolar öppnat igen efter en nedstängning, måste ärendeakter flyttas tillbaka till den ursprungliga domstolen och ärendet tilldelas en domare vid den domstolen. Medan den "nya" domaren kan vara samma person som tidigare, behöver detta inte vara fallet, vilket ytterligare ökar förvirringen i hanteringen av ärenden.⁴²

Med andra ord har åtgärden på flera sätt varit nödvändig i ett kortare perspektiv, då det i ett flertal regioner inte varit möjligt att garantera den fysiska säkerheten hos medverkande under rättegångsprocessen. I ett längre perspektiv är det dock inte en heltäckande lösning då den inte tar hänsyn till problemet med bristande fysisk säkerhet för medverkande i rättegångar och andra rättsliga processer. En annan, kompletterande åtgärd skulle kunna vara att digitalisera vissa delar av processen, något som kommer att diskuteras längre fram i rapporten.

3.1.3 Ärendeprioritering

Den 2 mars 2022 utfärdade den ukrainska domarnämnden en rekommendation om att alla domare i landet skulle ställa in alla icke-prioriterade rättegångar där detta var möjligt.

Under krigets första dagar avstannade rättegångsprocesserna mer eller mindre helt i de hårdast drabbade delarna av landet. Enligt uppgifter från ICJ avbröt domstolar i hela Ukraina sin verksamhet i dagar, eller till och med veckor, och domare samt administrativ personal slutade gå till sina respektive domstolar (inklusive de högre domstolarna).⁴³

Sedan verksamheten återupptagits prövas framför allt mål rörande tvångsmedel i brottmål, såsom frågor om frihetsberövande. Direkt efter invasionen 2022 tvingades domstolarna prioritera sin verksamhet hårt, men det har varit en process som gått fram och tillbaka, beroende på hur konflikten har utvecklats i de olika regionerna. Domarnämndens ordförande Bohdan Monich beskrev i ett uttalande att medan domstolarna initialt enbart åtog sig akuta ärenden (han gav exempel såsom häktningsbeslut och ärenden som handlade om förräderi) så har man sedan dess utökat sin verksamhet.⁴⁴ Dock bör detta uttalande nyanseras något: naturligtvis varierar möjligheterna att fortsätta verksamheten beroende på den lokala situationen. Detta illustreras väl av The Media Initiative for Human Rights (MIHR) som gjort en översikt av hur ärendeflödet i regionerna påverkats av den pågående konflikten.⁴⁵

Inga detaljerade rekommendationer om hur domstolar ska prioritera ärenden har kommunicerats ut, men samtidigt har flera instanser, framför allt domarnämnden, understrukit att

³⁸ Voynarovska (2022).

³⁹ Kuibida mfl (2022).

⁴⁰ Kuibida mfl (2018).

⁴¹ Meyer (2022).

⁴² IJC Briefing Paper (2022).

⁴³ ICJ Briefing Paper (2022).

⁴⁴ Bosak (2022).

⁴⁵ Zubova (2023).

även under undantagstillstånd måste domstolarnas arbete fortgå.⁴⁶ Domarnämnden och Högsta domstolen konstaterar båda att en persons grundlagsskyddade rätt till rättsligt skydd inte kan begränsas och att inga förkortade eller påskyndade förfaranden för rättskipning får tillåtas. Detta är en viktig utgångspunkt, men det är svårt att se hur detta ska uppfyllas i verkligheten och det finns inte en tydlig vägledning kring hur prioriteringar ska ske.

Med undantag av den rekommendation som gavs vid krigsutbrottet 2022 om att enbart de mest akuta av ärenden ska tas upp i domstol, verkar det alltså inte ha funnits en tydlig prioriteringsgång för ärenden. Ansvaret att besluta kring frågan har lämnats till de individuella domstolarnas ledning.

3.1.4 Dokumenthantering

Den 13 mars 2022 utfärdade Högsta domstolen rekommendationer för dokumenthantering i händelse av ockupation.

Högsta domstolens rekommendationer innebar att:

- Om domstolar hotas av kris eller ockupation ska domstolsakter skyndsamt föras till den domstol som enligt de gällande forumreglerna utgör laga domstol.
- Om detta inte är möjligt, ska de föras till en annan domstol under kontroll av myndigheterna i Ukraina.
- Om det inte är möjligt att transportera domstolshandlingarna bör sådana akter förvaras i kassaskåp i domstolens lokaler.
- Om transport av domstolshandlingar hotar liv eller hälsa bör sådana filer lämnas i domstolen.
- Om handlingar innehåller statshemligheter ska dessa förstöras.
- Akter i rättsfall som inte innehåller statshemligheter får inte förstöras.

Som tidigare nämnts har många lärdomar dragits av ockupationen av östra Ukraina 2014. Stark kritik riktades då från aktörer inom rättsväsendet mot myndigheter vars saktfärdiga agerande ansågs bidra till förlusten av viktig dokumentation för domstolarna, vilket därmed begränsade åklagar- och domstolsväsendets möjligheter att utföra sina uppgifter.⁴⁷

I en stor intervjustudie om rättsskipning i östra Ukraina i samband med den ryska invasionen av Krim, svarade 37% av respondenterna (anställda vid samtliga rättsvårdande myndigheter samt advokatsamfundet) att landets lagstiftning inte gett domstolarna de verktyg som behövdes för att kunna fatta och verkställa beslut.⁴⁸ 61% av respondenterna menade att det största hindret var bristen på tillgång till grundläggande information och dokumentation, vilka ofta fastnat i de ockuperade områdena. Ett stort antal nödvändiga akter förlorades, vilket bland annat innebar att man tvingades ställa in rättegångar.⁴⁹

Säkerställandet av dokumentation är givetvis en grundförutsättning för att garantera rätts-säkerheten, men bör även ses som ett sätt att riskminimera, då domstolsakter och datorer innehåller en mängd information av värde för fienden. Flera aktörer har uttryckt en oro för att dokumentation kan användas som ett verktyg av invasionsstyrkorna (se vidare avsnitt 3:3).⁵⁰

Regionerna har sinsemellan haft mycket varierande förutsättningar att skydda sin dokumentation. Exempelvis lyckades personal från den regionala domstolen i Bakhmut flytta samtliga servrar och dokument innan domstolen stängdes ner, medan det har rapporterats att ingen dokumentation lyckades räddas från Mariupol.⁵¹ Varför en del regioner lyckats och andra

⁴⁶ Domarrådets webbsida, <https://rsu.gov.ua/en/pro-rsu> (2022).

⁴⁷ Det finns anekdotisk information om att ryska trupper som tagit kontroll över domstolsbyggnader förstört akter i syfte att skydda rysk-vänliga parter, men även för att helt enkelt störa ukrainska rättsväsendets verksamhet i allmänhet. Meyer (2022).

⁴⁸ Kuibida mfl (2018).

⁴⁹ Enligt uppgift riktade Högsta Domstolen en vädjan om hjälp till internationella humanitära organisationer, som i sin tur kontaktade ryska myndigheter som överförde en del av materialet. Ett stort antal ärendeakter och arkiv är dock fortfarande utom räckhåll. Vovnarovska (2022).

⁵⁰ Meyer (2022).

⁵¹ MIHR (2023).

inte beror på hur snabbt invaderande styrkor lyckats ta över, men även i hur hög grad varje domstol varit digitaliserad. En stor del av dokumentationen består av fysiska dokument, vilket kräver en stor mängd transporter.

I avsnitt 3:2 kommer digitaliseringsprocessen att diskuteras och hur detta skulle kunna vara en åtgärd för att säkerställa tillgång till viktig dokumentation. En sådan åtgärd har givetvis egna sårbarheter som beslutsfattare behöver ha i åtanke, men utvecklingen i Ukraina visar tydligt på svårigheterna med, och vikten av, att skydda och överföra dokumentation.

3.1.5 Nya ärendetyper: Kollaboratörer

Rapportskrivaren är medveten om de juridiska utmaningar som uppstår under väpnade konflikter; exempelvis väcks frågor om hur offentliga organ ska agera på ockuperat område. Syftet med denna rapport är inte att göra en juridisk analys och denna diskussion inkluderas därför inte i rapporten. Det kan ändå vara av värde att notera att det tillkommit nya typer av ärenden som det ukrainska rättsväsendet behövt hantera och ge exempel på hur detta kan se ut i verkligheten: ett sådant är den nya lagen mot samarbete med invasions- och ockupationsstyrkorna.

Sedan den fullskaliga ockupationen 2022 förblev över 60 anställda vid åklagarmyndigheter och den statliga säkerhetstjänsten i ockuperade territorier och arbetade med ockupationsadministrationen.⁵² Enligt uppgifter från ILAC anslöt sig 75 domare från ukrainska domstolar till de domstolar som inrättades i de ryskkontrollerade områdena i efterdyningarna av den ryska invasionen av Donbass 2014. Med denna erfarenhet i färskt minne, beordrade Högsta domstolen i Ukraina 2022 uttryckligen att domare och domstolspersonal i ockuperade områden "bör undvika förhandlingar med ockupanterna ... [och] inte gå med på förslag om samarbete".⁵³ Parlamentet införde i mars 2022 ett nytt brott i brottsbalken mot samarbete som införde straffrättsligt ansvar för samarbete med aggressorstaten inom informations-, utbildnings-, politiska, militära, administrativa och ekonomiska arbetsområden.⁵⁴ I september samma år krävde SJC att en lagförändring skulle göras för att fokusera specifikt på domarnas uppdrag.⁵⁵ Som en följd av den nya lagen inrättade Ukrainas domarnämnd en arbetsgrupp för att diskutera fall där domare eller domstolsanställda samverkat med ockupationsstyrkorna och vilka påföljder detta skulle medföra.

Lagen har använts. Under det första halvåret 2022 inleddes 651 brottsutredningar om högförräderi och kollaboratörer bland anställda vid åklagarmyndigheter, förundersökningsorgan och andra brottsbekämpande myndigheter.⁵⁶ Riksåklagare Iryna Venediktovas avskedades juli 2022 av president Zelenskyj, inte för att hon samverkat med ockupationsstyrkorna, utan för att hon ansågs bära yttersta ansvaret för att många av myndighetens anställda kollaborerat med Ryssland.

Det är svårt att avgöra hur utbredd denna problematik är, men det är tydligt att det är en fråga som diskuteras i landet. I ukrainska medier diskuteras frågor kring "förräderi" och "kollaboratörer" där aktörer från exempelvis Domarnämnden uttalar sig.⁵⁷ Frågan har även tagits upp av flera internationella medier, bland annat The Guardian och CNN, som beskriver tjänstemännens svåra balansgång.⁵⁸ Det är givetvis komplicerat och svårt att fastställa när samverkan är olaglig, olämplig eller nödvändig och det faller inte inom ramen

⁵² Meyer (2022).

⁵³ Meyer (2022).

⁵⁴ Den 3 mars 2022 antog Ukrainas Verchovna Rada (parlament) två nya lagar som kriminaliserar alla typer av samarbete med en angräpningsstat. De nya lagarna är 2108-IX om ändringar av vissa rättsakter om fastställande av straffrättsligt ansvar för samarbetsverksamhet (straffrättsligt ansvar för samarbetsrätt) och 2107-IX om ändringar av vissa rättsakter om att säkerställa ansvaret för individer som utför samarbetsaktiviteter (individuellt ansvar för samarbetsrätt).

⁵⁵ "The members of the Council insist on the adoption of legislative changes that will allow /.../ to bring to responsibility those judges who have violated the oath." <https://hcj.gov.ua/en/news/hcj-demands-urgently-approve-mechanism-bringing-responsibility-collaborating-judges>

⁵⁶ Murphy, M. (2022) samt Oshin, O. (2022).

⁵⁷ Bosak (2022).

⁵⁸ Tondo och Walker (2022) samt Lister och Fylyppov (2022).

för denna rapport att utvärdera de lagar som införts. Det kan dock konstateras att tonläget i några av de ukrainska artiklar som hänvisar till problematiken är hård. Tjänstemän som förekommer i förundersökningar om olämplig samverkan nämns vid namn i ukrainska nyhetsartiklar och beskrivs som "förrädare".⁵⁹ Redan under krigets första månader gjorde ukrainska Säkerhetsrådets ordförande Oleksiy Danilov ett uttalande om att det kommer att upprättas ett register över kollaboratörer som kommer att bli tillgängligt för allmänheten. Det är inte svårt att tänka sig att ett sådant publikt register skulle kunna leda till att vissa individer tar rättvisan i egna händer. Frågor kring hur samverkan med ockupationsstyrkor ska hanteras av rättsliga instanser är känslig, men viktig.

3.1.6 Nygamla ärendetyper: Korruptionsfrågan

Korruptionsproblematik är inte på något vis en ny företeelse i Ukraina, men det har blivit en extra brännande fråga under kriget. Domstolar har behövt ta ställning till flera ärenden som involverar oegentligheter kring upphandlingar. Exempelvis tvingades biträdande försvarsminister Viacheslav Shapovalov avgå den 24 januari 2023 efter anklagelser om oegentligheter inom upphandlingar av livsmedel och förnödenheter till den ukrainska militären. Två månader senare avslöjades ytterligare skandaler kring samma processer där flera högt uppsatta tjänstemän fick avgå, mest anmärkningsvärt försvarsminister Oleksiy Reznikov. De anklagades bland annat för att ha tagit emot mutor för att ge militärkontrakt till livsmedelsproducenter och leverantörer vars priser i vissa fall var många gånger högre än marknadspriser.⁶⁰

I inledningen av denna rapport noterades det ukrainska ledarskapets behov av att framhålla att man arbetar med korruption på ett strukturerat och omfattande sätt, för att upprätthålla utländskt stöd för Ukraina. Det har i flera utländska statliga organ (inte minst i USA:s senat) uttryckts en oro för att finansiellt stöd till landet hamnat i fel fickor, vilket undergräver andra länders vilja att fortsätta stödja Ukraina.⁶¹ Korruption och krigsprofitörer är även en fråga som engagerar Ukrainas medborgare. New York Times rapporterar om en undersökning där hanteringen av korruption inom landet kom strax under "dra Ryssland inför rätta för invasionen av Ukraina" i folkets prioriteringar och den nuvarande presidenten gick till val på en plattform där man utlovade att bekämpa korruption.⁶²

En åtgärd som har vidtagits för att ta sig an problemet är en ny lag som medför krav på publicering av priser för alla militära inköp (förutom vapen) i den elektroniska upphandlingsplattformen ProZorro, vilket också ger omedelbar tillgång till "offentliga inköpsdata" för alla statliga upphandlingar.⁶³ Plattformen stängdes ner i början av januari i år på grund av ryska attacker, men är i bruk igen idag. Det finns en intern kritik mot plattformen, som man menar visserligen uppmuntrar till att hålla kostnaderna nere, men som också innebär att kvaliteten på de produkter som inhandlas hålls lika låg.⁶⁴ Kritiken riktar sig dock inte mot plattformens funktionalitet och utländska aktörer har varit positiva till upphandlings-systemet som man ser som ett effektivt verktyg mot korruption. ProZorro har exempelvis rekommenderats av Världsbanken och Europeiska centralbanken som ett sätt att underlätta återuppbyggnad och utveckling och har lyfts upp som en förebild för andra länder.⁶⁵

⁵⁹ Se exempelvis Zubova (2023).

⁶⁰ Shabayev (2023).

⁶¹ Kramer (2023).

⁶² Gall (2023).

⁶³ Ukrainska regeringskansliets webbsida (kmu.gov.ua).

⁶⁴ Samtal Alyona Hurkivska (2023).

⁶⁵ Nizhnikau (2022) samt Kelman och Yukins, (2022).

3.1.7 Uppkomna frågor

Nedan listas några av de frågor av relevans för svenska rättsväsendets beredskap som uppkommit i detta kapitel.

Definierad ansvarskedja

- Har rättsväsendet kompetens att snabbt omfördela funktioner inom organisationen under perioder av kris där normala funktioner inte kan verka?
- Finns samordnad och snabb kommunikation mellan beslutsfattare och lagstiftare, om man snabbt måste ändra den rättsliga ramen för rättsväsendet i enlighet med hur kriget utvecklar sig?

Forumregler

- Finns det fastställda beslutskedjor för vilka domstolar som kan ta över ärenden då andra domstolar inte är kapabla att utföra sina uppgifter?
- Finns det digitala lösningar som skulle kunna vara lämpliga för att hantera problemet med att upprätthålla verksamhet i ett land med stora avstånd (vilket både Sverige och Ukraina är)?

Ärendeprioritering

- Finns det en beslutsgång för hur ärenden ska prioriteras i Sverige under kris och väpnad konflikt?

Dokumentationshantering

- Finns det en översikt av vilken typ av dokumentation som behöver transporteras vid kris?
- Finns det i Sverige en prioriteringsordning för hur dokumentation ska hanteras likt den i Ukraina?
- Hur stor del av dokumentationen är digitaliserad? Är det en lämplig andel? Hur prioriteras vilka dokument som ska digitaliseras?

Ärendetyper

- Hur skulle svenska myndigheter hantera samverkan med ockupationsstyrkor?
- Hur kan svenska myndigheter arbeta mot korruption i upphandlingsförfaranden under väpnad konflikt?

3.2 Cybersäkerhet

Hur påverkas informationssäkerheten och vilka cyberrelaterade frågor är aktuella för rättsväsendet att adressera för att kunna säkerställa fortsatt verksamhet?

Då vi inte har tillgång till information rörande de åtgärder som olika statliga aktörer har vidtagit är det svårt att identifiera potentiella lärdomar specifikt för rättsväsendet. Detta kapitel kommer därför att fokusera på cybersäkerhet i Ukraina i allmänhet, vilket påverkar samtliga sektorer, inklusive rättsväsendet.⁶⁶

Vad gäller cyberförsvarskapaciteten hade Ukraina en relativt stark utgångspunkt när kriget bröt ut 2022. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War konstaterar att IT-industrin, innan kriget bröt ut, var en av de mest framgångsrika sektorerna i Ukraina, och att landet var en av de största exportörerna av IT-tjänster globalt.⁶⁷ Med mer än 200 000 högkvalificerade arbetare bidrog sektorn med 4 procent av landets BNP.

⁶⁶ Waxman (2020) definierar cyberkrigsföring som “the effort to alter, destroy, degrade or damage computer systems and networks and information or programs on adversary computers”.

⁶⁷ Bandura & Staguin (2023).

3.2.1 Cyberattacker

Det finns ingen öppen information om ryska cyberattacker mot det ukrainska rättsväsendet då det av naturliga skäl varit viktigt att inte avslöja känslig information såsom specifika mål och vilken effekt attackerna har haft.

I en cybersäkerhetsrapport från Googles Threat Analysis Group konstateras att målet med den ryska cyberkrigsföringen är trefaldigt (attacker mot rättsvårdande myndigheter faller inom de två första kategorierna):⁶⁸

- (1) Undergräva det ukrainska styret
- (2) Splittra det internationella stödet till Ukraina
- (3) Upprätthålla det inhemska stödet i Ryssland för kriget

Rapporter om ryska operationer visar på att vissa attacker mot myndigheter tycks inriktas på att samla in personuppgifter om ukrainska medborgare.⁶⁹ En teori är att ryssarna försökt identifiera de ukrainare som mest sannolikt skulle vara villiga att bistå eller motstå dem under en ockupation.⁷⁰ I detta sammanhang har statliga tjänstemän ansetts som viktiga aktörer att identifiera för ryska intressen.

Åklagar- och domstolsväsendet vidtog tidigt åtgärder för att motverka möjligheten för ockupationsstyrkor att identifiera nyckelpersonal, bland annat genom att ta bort personlig information om anställda från databaser. Detta påverkade dock transparensen i vissa processer. Information om nyckelpersoners ekonomi och familjeförhållanden har tagits bort från officiella datakällor och det har uttryckts en oro från olika intresseorganisationer att detta skulle försvaga de åtgärder som införts för att motverka korruption.⁷¹

Även om exempelvis Justitiedepartementet och andra aktörer i rättskedjan har utsatts för attacker, så visar rapporter att ryska nätattacker främst riktats mot militären och regeringsfunktioner.⁷² Händelser som enligt säkerhetsexperter skulle kunna utlösa fler sådana attacker är internationell finansiering, folkomröstningar och andra liknande händelser och processer.⁷³ I samband med potentiell lagföring för krigsbrott kan det anses sannolikt att dessa attacker kan komma att inkludera rättsliga aktörer såsom Åklagarmyndigheten och domstolsväsendet.

3.2.2 Datalagring i utlandsbaserade molntjänster

Den lagändring som möjliggjorde datalagring i molntjänster utanför landets gränser har beskrivits som en nyckelfaktor i Ukrainas motståndskraft.⁷⁴ Lagen infördes veckan innan den fullskaliga invasionen och innebar att delar av IT-infrastruktur som bedömts som kritisk kunde flyttas till länder utanför Ukraina för att skyddas från exempelvis raketattacker.⁷⁵ Ukrainska och internationella cyberexperter har understrukit den avgörande betydelse molnmigreringen haft för att kunna upprätthålla centrala funktioner och den ukrainska digitaliseringsministern hävdar att ”inte ett enda register har slutat fungera” till följd av Rysslands cyberoffensiv.⁷⁶ Detta påstående kan av naturliga skäl inte bekräftas, men det är ett uttalande som har upprepats av ukrainska tjänstemän vid ett flertal tillfällen. Exempelvis betonade deltagare vid ett möte av Ukrainas nationella cybersäkerhetskluster den avgörande roll som lagändringarna spelat för att möjliggöra skyddet av kritisk IT-infrastruktur.⁷⁷ Ett annat exempel på detta är det tal som digitaliseringsminister Fedorov höll vid Amazon Web

⁶⁸ Huntley (2023).

⁶⁹ Huntley (2023) samt Smith (2022).

⁷⁰ Willet (2022).

⁷¹ Whitmore (2023).

⁷² Huntley (2023) samt Smith (2022).

⁷³ Huntley (2023).

⁷⁴ Black (2023) samt Smith (2022).

⁷⁵ Stupp (2022) citerar George Dubinskiy, Ukrainas biträdande digitaliseringsminister, som hävdar att ”In the early days of the war, for instance, a government data center was damaged by Russian missiles. But no data was lost because backups were available. It definitely was a red flag for us that we have somehow to save and secure our critical data storages”.

⁷⁶ Konkel (2022), Smith (2022).

⁷⁷ Black (2023).

Services (AWS) årliga konferens där han berättade om hur Amazon Web Services, tillsammans med ukrainska regeringstjänstemän, lyckades genomföra den akuta molnmigrationen till polsk mark, vilket han menade varit avgörande för Ukrainas möjligheter att upprätthålla cybersäkerheten.⁷⁸ Detta är dock en åtgärd som krävt stort förtroende mellan Ukraina och Polen, det land där informationen lagrats. Polen har även stått för kostnaderna för serverhallarna under det första året.

Information om hur stor andel av känslig data som förts över, hur säkerhetsprocesserna sett ut och hur processen ser ut för att återföra data tillbaka till ukrainsk mark har inte varit tillgänglig för rapportförfattaren. Det finns många obesvarade frågor som gör det svårt att avgöra hur framgångsrik denna åtgärd varit.

Datalagring i utlandsbaserade molntjänster är idag inte ett alternativ för Åklagarmyndigheten, men det kan finnas ett behov av att diskutera hur behoven skulle se ut i tider av höjd beredskap eller väpnad konflikt. EU-kommissionen lade under 2022 fram ett förslag om att uppdatera reglerna för datalagring och molntjänster, vilket innefattar bland annat initiativ för att främja europeiska molntjänster och öka den digitala suveräniteten inom EU.⁷⁹ Med Ukrainas erfarenheter i åtanke kan det finnas fördelar av att vidare utforska frågan.

3.2.3 Digitaliserat domstolsförfarande: E-juridik

Under COVID-pandemin påbörjades i Ukraina, (precis som i många andra länder) en kostsam utveckling av en digital infrastruktur för bland annat rättsväsendet, som skulle kunna användas även under andra typer av kriser, såsom väpnad konflikt.

Det finns inte en helt entydig bild av hur framgångsrika dessa digitala lösningar varit: tvärtom har uppgifterna varit motstridiga. Viss information gör gällande att en del av rättskedjans verksamhet sedan pandemin skett digitalt, bland annat utvecklades ett program som gör det möjligt för deltagare i rättegångar och deras ombud att lämna in, ta emot och granska handlingar online med hjälp av en elektronisk digital signatur.⁸⁰ Andra observatörer noterar att ukrainsk lag ännu inte tillåter virtuella förfaranden såsom videobaserade rättegångsprocesser och att det finns stora finansiella och teknologiska hinder för att införa sådana.⁸¹ Detta motsägs något i den rekommendation som i ett tidigt skede av kriget gavs av Ukrainas domarnämnd: att domstolarna bör hålla förhandlingar genom videokonferens eller att hålla förhandlingar utan parternas deltagande, av säkerhetsskäl. Rekommendationerna var generellt hållna och gav inte någon vägledning om omständigheterna eller situationerna när tillgången till fysiska rättegångar kan begränsas och i vilken utsträckning.

I en statlig utvärdering av hur väl e-juridiken inlemmats i Ukrainas rättsväsende och hur framtida åtgärder skulle kunna se ut, konstateras att ett obligatoriskt införande av ett digitaliserat domstolsförfarande i Ukraina i dagsläget inte skulle vara möjligt, då (utöver de infrastrukturproblem som kriget medfört) stora delar av befolkningen inte har tillgång till internet och datakunskapen hos befolkningen i Ukraina är relativt låg.⁸² Detta är inte ett problem som kan adresseras inom en kortare tidsram. I utvärderingen konstaterades att vissa åtgärder redan nu har vidtagits för att förbättra e-juridiken, bland annat genom skapandet av ett enhetligt rättsligt informations- och telekommunikationssystem kallat Unified Judiciary Informational Telecommunication System (UJITS), men att många andra

⁷⁸ Konkel (2022).

⁷⁹ Regulation (EU) 2022/868 Of The European Parliament And Of The Council of 30 May 2022 on European data governance and amending Regulation (EU) 2018/1724 (Data Governance Act).

⁸⁰ Voynarovska (2022).

⁸¹ Meyer (2022).

⁸² 2021 godkände Europeiska kommissionen för effektivisering av rättsväsendet handlingsplanen för 2022–2025 för att förbättra kvaliteten på rättsväsendet genom digitalisering. För att åtfölja den pågående digitaliseringen av rättssystemen (som alltid säkerställer att rättsväsendet är effektivt och av hög kvalitet) måste den beakta följande principer: Stöd till digitalisering och effektivitet inom rättsväsendet, öppenhet, medvetenhet samt ansvar. COM (2021) 759.

rekommendationer ännu inte har genomförts.⁸³ UJITS nyckelfunktioner inkluderar elektroniska ansökningshandlingar, onlinekonsultationer om information och handlingar som används i rättsprocessen, digitala möten, elektroniska framställningar och tillhandahållande av elektroniska kopior samt möjligheten att få information från domstolskansliet eller från advokater.⁸⁴

Internationella aktörer såsom ICJ har lyft problematiken med de distansförfaranden som hållits under kriget. När dessa skett med parternas fria och fullt informerade samtycke har det inte i allmänhet gett upphov till farhågor, förutsatt att det funnits tillräckliga skyddsåtgärder för att säkerställa ett korrekt rättsligt förfarande (exempelvis upprätthållandet av sekretess i advokat-klient-relationen). Dock framhålls problemet vid häktningsförhandlingar eller andra förhandlingar i brottmål där ICJ menar att en tilltalad inte kan nekas rätten att vara fysiskt närvarande i domstolen.⁸⁵ I tider av krig och konflikt är detta en svår balansgång att hantera.

E-juridiksystemet i Ukraina har även stött på svårigheter i samband med införandet av undantagstillstånd. I synnerhet har medborgarnas elektroniska kommunikation med domstolarna blivit svårare. För att säkerställa säkerheten för personuppgifter har regeringen begränsat användningen av Unified State Register of Court Decisions och de resurser som kan användas av medborgare för att följa ärenden digitalt. Med detta sagt, så förekommer dock andra ad hoc-initiativ: exempelvis ber domstolsadministratörer idag parter att ange mobilnummer och mailadresser, för att de ska kunna informeras om sina ärenden denna väg, snarare än via utskickade dokument då det kan vara svårt att lokalisera parterna, som i vissa fall befinner sig i andra delar av landet eller utomlands. Problem med delgivning fanns dock långt innan krigsutbrottet, då det enligt uppgifter från verksamma jurister helt enkelt inte alltid funnits ekonomiska möjligheter att skicka rekommenderad post till mottagare.⁸⁶

Ett alternativ som blivit än mer aktuellt under kriget är att använda den statliga mobilapplikationen Diia, en portal för offentliga tjänster där medborgare bland annat kan samla digitala dokument, såsom delgivning av information från domstolar.⁸⁷

Mobilapplikationen syftar bland annat till att ge ukrainare tillgång till digitala dokument såsom ID-kort, biometriskt pass, körkort, fordonsregistreringsbevis, skattenummer, födelsebevis med mera. Alla digitala dokument i Diia är i juridiskt hänseende likställda med deras motsvarigheter i plast eller papper. Lösningen möjliggör även för ukrainare att dela digitala kopior av dokumenten och betala skulder eller böter. Diia har fått stor positiv uppmärksamhet internationellt och bland annat har USA:s byrå för internationell utveckling använt modellen för att hjälpa andra länder att anta sin egen version av Diia-koden.⁸⁸

Införandet av denna funktion är dock inte oproblematiskt. I en cybersäkerhetsincident som ägde rum strax innan krigsutbrottet publicerades 26 miljoner ukrainska medborgares personuppgifter på internet.⁸⁹ Myndigheterna gjorde uttalanden om att Diia-appen inte var kopplad till det dataintrång där uppgifterna läckt, och att uppgiften om läckaget var desinformation från Ryssland.⁹⁰ Säkerhetsexperten understryker dock att all lagring av allmänna handlingar i elektroniskt format är förknippad med risken för läckage av uppgifter och noterar att Ukraina tidigare fått kritik för sin svaga dataskyddslagstiftning.⁹¹

⁸³ Det har dock införts flera initiativ för att höja digitaliseringstakten inom olika statliga myndigheter under det senaste decenniet. 2014 skapades exempelvis en strategi för utvecklingen av rättsväsendet i Ukraina 2015-2020: Ukraine Judiciary Development Strategy 2015-2020.

⁸⁴ För vidare läsning se även Boscheinen-Duursma, H., och Khanyk-Pospolitik, R. (2019), där författarna gör en jämförelse av Ukrainas och Österrikes erfarenheter av genomförandet av e-juridik och diskussion kring säkerheten för personuppgifter, möjligheten till hackerattacker mot elektroniska system och behovet av att skydda informationslagringssystem som bristerna i e-tekniken i rättsväsendet.

⁸⁵ ICJ Briefing Paper (2022).

⁸⁶ Samtal Volodymyr Venher (2023).

⁸⁷ I december 2022 fanns enligt den statliga webbsidan Ukraine Now 21,7 miljoner användare av Diia-portalen.

⁸⁸ O'Carroll, (2023) samt Power (2023).

⁸⁹ Bohdanova (2021).

⁹⁰ Otovska (2022).

⁹¹ Bandura (2023).

Diskussioner om e-juridik är relevanta även ur ett säkerhets- och beredskapsperspektiv. De problem som beskrivits i tidigare kapitel med behovet av att resa genom konfliktområden för att nå en domstol kan i dagsläget inte fullt ut ersättas av distansalternativ i Ukraina. För att denna typ av teknik ska kunna utgöra ett fullvärdigt alternativ behövs ytterligare satsningar för att höja både den digitala förmågan hos befolkningen, men även utvecklingen av säkra system. Användandet och utformningen av Diia-appen är dock ett område som kan utforskas ytterligare för att se vilka lärdomar som kan dras där.

3.2.4 Uppkomna frågor

Nedan listas de frågor som uppkommit i arbetet att kartlägga informationssäkerhetsfrågor som påverkat det ukrainska domstols- och åklagarväsendet.

Cyberattacker

- Som statliga myndigheter är både Åklagarmyndigheten och Sveriges domstolar begärliga måltavlor för cyberattacker med syfte att stjäla känsliga uppgifter. Hur ser beredskapen ut för att skydda dessa?

Datalagring i utlandsbaserade molntjänster

- Datalagring i utlandsbaserade molntjänster är inte ett alternativ för Åklagarmyndigheten idag, men finns det delar som kan läggas ut?
- Kan förutsättningarna för datalagring i molntjänster ändras under krig?

Digitalt domstolsförfarande: E-Juridik

- Hur skulle en svensk motsvarighet till den statliga mobilapplikationen Diia se ut?
- Finns det anledning att se över privatägda digitala tjänster för medborgare, (exempelvis BankID och Kivra) och deras funktion ur ett beredskapsperspektiv?
- Vilka delar av processen behöver digitaliseras för att rättsvårdande myndigheter ska kunna upprätthålla verksamheten på distans?

3.3 Fysisk säkerhet

Hur påverkas den fysiska säkerheten hos personal och deltagande medborgare, och vilka åtgärder vidtas för att garantera den?

Hur man organiserar domstolarnas arbete under krigsförhållanden är beroende av vissa fysiska förutsättningar och förhållanden. Ett viktigt sådant förhållande är frågan om fysisk säkerhet. I en studie noteras att ”i nuläget har ryska styrkor tillgång till långdistansmissiler som kan avfyras mot hela det ukrainska territoriet, vilket innebär att det inte kan anses vara ”säkert” att leva någonstans i Ukraina idag”.⁹² Utöver denna allmänna osäkerhet, finns specifika hotbilder mot tjänstemän i rättskedjan, vilket kommer att diskuteras i detta avsnitt.

3.3.1 Hot mot tjänsteman

Uppgifter förekommer om att statstjänstemän i ockuperade områden varit föremål för trakasserier, gripits eller förts bort av ockupationsstyrkor.⁹³ I vissa områden har medlemmar av rättsväsendet blivit mål för direkta attacker, särskilt på platser som Kherson, Melitopol, Mariupol och Charkiv, där den ryska militären enligt uppgift sammanställt listor över domare, åklagare och poliser för att hindra dem att lämna de ockuperade områdena.⁹⁴ I samband med att ukrainska myndigheter börjat omplacera domare från ockuperade områden till domstolar som behöver ytterligare arbetskraft tyder uppgifter på att vissa av dessa

⁹² Prytyka (2022).

⁹³ Voynarovska (2022).

⁹⁴ Meyer (2022).

domare och åklagare dessutom utsätts för tvång baserat på hot riktade mot deras familjemedlemmar som är kvar i de ockuperade områdena.⁹⁵

Det är tydligt att ukrainska myndigheter är medvetna om att just tjänstemän är extra utsatta för olika typer av risker. Som noterats vidtog ukrainska domstolsverket tidigt åtgärder för att hindra ryska intressen från att identifiera tjänstemän som kunde bli måltavlor för ryska invasionsstyrkor genom att ta bort personlig information från öppna källor.⁹⁶ Detta har haft till syfte att stärka enskilda tjänstemäns säkerhet, men innebär också en begränsning av nödvändiga funktioner. Advokater (till skillnad från domare och åklagare) fick under en tid exempelvis inte tillgång till databasen UJITS, vilket föranledde Ukrainas nationella advokatsamfund Association (UNBA) att uttrycka oro över omotiverade begränsningar för advokater.⁹⁷

Åtgärden har även begränsat möjligheten till insyn och transparens. I sin genomgång av den lagstiftande verksamheten, konstaterar Whitmore (2023) att begränsningen av tillgång till information om enskilda individer (exempelvis behöver parlamentsledamöter inte längre deklarerat sina inkomster, vilket var en av flera populära anti-korruptionsåtgärder som infördes i 2016 års reform) inneburit ökad risk för korruption och missbruk av befogenheter. Detta har lett till oro bland medborgarrättsaktörer.⁹⁸

Åtgärder som vidtagits för att garantera tjänstemäns personliga säkerhet har alltså även undergrävt viktiga funktioner som införts för att säkerställa rättsväsendets verksamhet och opartiskhet.

3.3.2 Säkerhet i rättssalar

Säkerheten i ukrainska rättssalar var redan innan kriget en källa till oro, särskilt i samband med högerextrema aktörer med betydande våldskapital. 2020 utkom en rapport från ICJ i vilken författarna beskriver hur högerextrema, nationalistiska grupperingar utgjorde hot mot domare, åklagare och andra som var inblandade i domstolsförfaranden.⁹⁹ Bilden bekräftas i en rapport från amerikanska tankesmedjan Freedom House där det konstateras att många högerextrema grupper i Ukraina har praktisk stridserfarenhet, paramilitära strukturer och bred tillgång till vapen samt att de haft som uttalad strategi att påverka civilsamhället genom hot och våld.¹⁰⁰ Detta problem har ökat i samband med kriget. Forskare har beskrivit ett fenomen man kallar ”domstolsminor”, där domstolsbesökare skadar målsägandes egendom eller personliga tillhörigheter, avsiktligt stör domstolsförhandlingar och hotar deltagare.¹⁰¹

Detta fenomen föranledde Ukrainas Supreme Council of Justice att 2019 skapa den oberoende statliga brottsbekämpande myndigheten Court Security Service (CSS).¹⁰² Enligt EUAM beslagtogs CSS under det fullskaliga krigets första 7 månader 2 429 skjutvapen; en ökning med 1 754% jämfört med tidigare år. Det bör noteras att samtidigt som denna ökning skedde sjönk antalet rättegångar drastiskt; det var alltså fler beslagtagna vapen under färre rättegångar. Utvecklingen, menar EUAM, är en följd av den drastiskt ökade tillgången till

⁹⁵ Åklagarmyndighetens webbsida [Головна - Офіс Генерального прокурора \(gp.gov.ua\)](https://www.gp.gov.ua/).

⁹⁶ Khotinska-Nor och Potapenko (2022). Följande meddelande har publicerats på UJITS webbplats <https://reyestr.court.gov.ua/>: "För att förebygga hot mot liv och hälsa för domare och deltagare i rättegången under krigsrätt, har tillgång till Unified State Register of Judgments och den elektroniska tjänsten för spårning av förfaranden tillfälligt avbrutits."

⁹⁷ Ukrainska Advokatsamfundet (2022).

⁹⁸ Se till exempel DeJure (2022).

⁹⁹ International Commission of Jurists Mission Report (2022).

¹⁰⁰ Likhachev (2018).

¹⁰¹ Dzhafarova mfl (2020).

¹⁰² Artikel 160 i Ukrainas lag ”om rättsväsendet och domarnas ställning” ger CSS till uppgift att upprätthålla allmän ordning i domstol, reagera på domstolstrots, samt skydda domstolslokaler, byråer och institutioner, funktioner när det gäller statens säkerhet och personlig säkerhet för domare och deras familjemedlemmar, domstolsanställda och domstolsdeltagare. Dzhafarova mfl (2020).

olika typer av vapen i Ukraina. Det är en rimlig slutsats och en fråga som är relevant även för svenska rättsväsendet.¹⁰³

3.3.3 Evakuering

13 mars 2022 utfärdades en rekommendation från Högsta domstolen om att samtliga domstolar bör utforma processer för att en chef ska kunna fatta omedelbart beslut om evakuering för att skydda människors liv och hälsa under fysiska attacker mot byggnaden.¹⁰⁴ I en intervju med Domarnämndens ordförande konstaterade han att även om det i princip är så att domare ska göra avbrott i rättegångar när sirenerna ljuder, finns det tillfällen där det är viktigt att avsluta ärendet: ”i vissa fall kan det ju vara så att ett frihetsberövande kan löpa ut mitt under en flygattack”.¹⁰⁵

I praktiken ligger alltså evakueringsbeslut och processer i enskilda domares händer, och det är inte alltid helt självklara beslut som behöver fattas. Det finns givetvis svårigheter att skapa planer som ska täcka alla eventualiteter; däremot har vissa enskilda aktörer efterfrågat vägledning för hur och när evakueringar ska ske.¹⁰⁶

3.3.4 Uppkomna frågor

Nedan listas de uppkomna frågor som relaterar till säkerhet inom verksamheten och som kan vara relevanta för svenska rättsväsendets beredskap.

Hot mot tjänsteman

- Hur skulle en avvägning liknande den som gjorts i Ukraina mellan transparens, integritet och skydd av personal se ut i praktiken i Sverige?

Säkerhet i rättssalar

- Hur ska svenska myndigheter höja säkerheten i domstolar om tillgången till vapen under en krigssituation blir mer eller mindre obegränsad?

Evakueringsprocesser

- Vilken typ av säkerhetsprotokoll finns på plats i svenska domstolar gällande evakuering? Hos vem ligger ansvaret?

3.4 Infrastruktur och personella resurser

Hur arbetar ukrainska rättsvårdande myndigheter för att garantera att nödvändig infrastruktur finns på plats för att säkerställa den dagliga verksamheten?

För att verksamheten ska kunna fortgå krävs vissa grundläggande, praktiska förutsättningar såsom kommunikationsmöjligheter och fysiska lokaler som lämpar sig för syftet. Detta kapitel kommer att fokusera på de grundläggande infrastrukturförutsättningar som måste garanteras för att säkerställa den pågående verksamheten: el, internet och telefoni, lokaler samt personella resurser.

¹⁰³ Ungefär samtidigt som CSS infördes i Ukraina lades i Sverige en proposition fram, där regeringen föreslog lagändringar för att säkerställa att Sveriges domstolar ska ”kunna genomföra sammanträden under ordnade och säkra former”. Prop. 2018/19:81 - Stärkt ordning och säkerhet i domstol.

¹⁰⁴ I en tidigare studie från FOI med fokus på räddningstjänsten i Ukraina, framhålls det som en avgörande lärdom från kriget, behovet av mentala förberedelser hos personalen. En av de rekommendationer som då lades fram var att ”genom övningar förbereda personalen på krigets realiteter såsom etiska dilemman i form av vilka insatser som räddningstjänsten ska prioritera”. Det finns anledning att lyfta detta även för hela beredskapsområdet Ordning och Säkerhet, i vilket Åklagarmyndigheten ingår. Olsén mfl, 2023:42.

¹⁰⁵ Bosak (2022).

¹⁰⁶ Zubova (2023).

3.4.1 Elförsörjning

Flera regioner i Ukraina har haft svårigheter att upprätthålla en tillförlitlig eltillförsel, i synnerhet under de kalla vintermånaderna, och generatorer har därför varit en viktig lösning. Ukraina, som inte själv producerar egna generatorer, har importerat och tagit emot tusentals av dem sedan det fullskaliga kriget bröt ut.¹⁰⁷ Av alla Ukrainas domstolar och åklagare har bara en bråkdel fått generatorer tilldelade centralt; andra har köpt generatorer för privat insamlade pengar. I vissa fall har internationella organisationer donerat generatorer och i ytterligare andra fall har de helt enkelt fått klara sig utan el periodvis.¹⁰⁸ Det har påpekats att inte ens Högsta domstolen har haft nog med generatorer och internetuppkoppling för att kunna utföra sina uppgifter. Det ska också understrykas att tillgång till generatorer bara är en del av lösningen: det måste finnas bränsle för att hålla dem igång och tillgången på bränsle är betydligt lägre än efterfrågan, vilket även reflekteras i höga kostnader.¹⁰⁹

Ett annat sätt att säkerställa tillgången till elektricitet skulle vara om regeringen klassificerade domstolar som strategiskt viktiga objekt, då detta skulle innebära att de prioriteras vid elbrist.¹¹⁰ En sådan begäran skickades i januari i år till regeringen från Domstolsförvaltningen (motsvarande Sveriges domstolar). Det är oklart hur långt den processen kommit, men det finns uppgifter om att den ukrainska premiärministern sedan dess kontaktat regionala elleverantörer och bett dessa att regelbundet förse domstolarna med el.¹¹¹ Det finns ingen information om liknande strukturer för den ukrainska åklagarmyndigheten.¹¹²

3.4.2 Internet och telekommunikation

Det blev tidigt tydligt att internet och telekommunikation skulle komma att spela en viktig roll i detta krig. Ryssland genomförde en omfattande cyberattack mot Ukrainas IT-infrastruktur den 24 februari (mindre än en timme innan den militära invasionen av Ukraina) och i slutet av mars slog en rysk cyberoperation mot en stor ukrainsk telefon- och internetleverantör, vilket ledde till omfattande störningar för kommunikationstjänster över hela landet.¹¹³ Ett halvår senare hade Ryssland förstört eller tagit över 4 000 telekommunikationsstationer och över 60 000 kilometer fiberoptiska internetlinjer.¹¹⁴ Det finns också uppgifter om att nätverkstrafiken i ockuperade områden (exempelvis Kherson) omdirigerats genom ryska nätverk, vilket gjort kommunikationer sårbara för rysk övervakning.¹¹⁵ Cybersäkerhetsexperten menar att trafiken på detta sätt blivit ”filtrerad” och att tillgången till internet i dessa områden inte längre kan anses vara fri.¹¹⁶

En lösning som har använts för att säkerställa internettillgången i landet har varit den breda användningen av Space X:s produkt och tjänst Starlink. Starlink-enheter är utplacerade över hela landet för att säkerställa kommunikation både för militären och för civilsamhället. Systemet har flera fördelar. Det har bland annat rapporterats att Starlink är svårare att hacka än traditionella satellitsystem, uppkopplingen är snabb och den mobila terminalen är enkel att transportera (den beskrivs vara ”lika stor som en pizzakartong”).¹¹⁷ Nackdelarna med systemet är att även om en Starlink-enhet finns tillgänglig innebär det inte att problemet

¹⁰⁷ Europeiska Kommissionen (2023).

¹⁰⁸ Email-konversation Gaiane Nuridzhanian (2023).

¹⁰⁹ The Economist (2023) rapporterar exempelvis att Ukraina behöver cirka 540 000 ton bensinprodukter i månaden. Enligt artikeln har landet för närvarande möjlighet att täcka endast omkring 70 procent av behovet.

¹¹⁰ För Sveriges del ser det lite annorlunda ut. I krig är det Svenska kraftnäts uppgift att i samverkan med övriga totalförsvarsmyndigheter tillgodose samhällets behov av elkraft genom att planera, leda och samordna elförsörjningens resurser. Nationell riskberedskapsplan för Sveriges elförsörjning samt SFS 2007:1119, 4 §.

¹¹¹ Samtal Volodymyr Venher (2023).

¹¹² En förfrågan om vidare information skickades till Ukrainas åklagarmyndighet av författaren, men den avlogs.

¹¹³ Willet (2022).

¹¹⁴ Bandura och Staguhn (2023).

¹¹⁵ Bergengruen (2022).

¹¹⁶ Tomé, Belson och Berdan (2023), Stariano och Reinhard (2022).

¹¹⁷ Till skillnad från traditionella satelliter med hög omloppsbanan, är Star Link en del av den nya generationen satelliter med lågt omlopp, och är beroende av många fler satelliter som arbetar i en konstellation (Miller mfl, 2022). Den konfigurationen gör det svårare, om inte omöjligt, att ta ner systemet, eftersom en angripare skulle behöva hitta alla satelliter på en gång för att lamslå hela systemet.

med internettillgång är löst: dyrt bränsle behövs för att hålla enheterna igång och det är redan ont om bränsle i landet.

Ytterligare en allvarlig säkerhetsaspekt som lyfts är att med Starlink som den dominerande kommunikationslösningen, innebär det att alla ägg ligger i en enda korg, och den korgen hålls av ett privatägt företag vars intressen inte alltid sammanfaller med Ukrainas. För att säkra tillgången till internet har ukrainska myndigheter talat om en diversifiering av systemen: bland annat har vice premiärminister Stefanyushka uttryckt att ledningen undersöker möjligheterna till en kompletterande lösning för att vara mindre beroende av ett enda system.¹¹⁸

Det finns få bekräftade uppgifter där just åklagar- och domstolsväsendenas användning av Starlink nämns specifikt, men att civila myndigheter använt sig av Starlink är allmänt rapporterat.¹¹⁹

3.4.3 Lokaler

Enligt både ukrainska och internationella uppskattningar kommer de fysiska skadorna på rättsväsendets infrastruktur att kosta mycket att reparera – både under pågående krig och i en rekonstruktionsfas.¹²⁰ I preliminära uppskattningar som gjordes i juni 2022 konstaterade ukrainska myndigheter att cirka 25 miljoner euro kommer att krävas för att reparera de fysiska skadorna enbart på domstolsbyggnaderna. Denna uppskattning omfattar inte skador som domstolarna kan drabbas av om kriget fortsätter i samma omfattning.¹²¹ Flera europeiska och internationella organisationer har lyft problematiken med att vänta tills efter kriget är över för att påbörja uppbyggnaden, och organ såsom FN har lyft vikten av att kontinuerligt stödja Ukraina i detta arbete.¹²²

Utöver skador på byggnader efter raketattacker och bombningar tillkommer även plundring av domstolsbyggnader av ockuperande soldater. Detta handlar framför allt om vad vissa observatörer kallar ”vanlig kriminell verksamhet”, där rum har vandaliserats och datorutrustning och andra värdesaker har stulits för återförsäljning på den svarta marknaden.¹²³

Det finns få uppgifter om hur problemet med brist på säkra lokaler åtgärdats, annat än att domstolar byggts upp igen efter att ha raserats. Det har funnits anekdotiska uppgifter om att rättegångar kan ha hållits på andra ställen än i fysiska domstolssalar. Det vore rimligt att anta att vissa processer kan ha ägt rum i exempelvis skyddsrum, men detta har inte bekräftats.

3.4.4 Personella resurser

Kriget påverkar givetvis den personella resurssättningen: personal behövs i andra funktioner, skadas/omkommer eller har behövt omlokaliseras för sin egen säkerhet, antingen till mindre krigsutsatta delar av landet eller till andra länder.¹²⁴ Vissa ukrainska forskare har fört fram bilden av det ukrainska försvaret som byggt på deltagande från samhällets alla

¹¹⁸ I slutet av oktober 2022 stängdes 1 300 Starlink-terminaler ner. Enligt Space X uppgift skedde detta på grund av bristande finansiering. Det har dock spekulerats mycket kring det faktum att nedstängningen ägde rum i direkt anslutning till det att ägaren till Space X, Elon Musk, fått stark kritik från Ukraina efter att ha lagt fram en egen ”fredsplan”, där han uppmanade Ukraina att ”ge tillbaka” Krim, som han menade alltid tillhört Ryssland. Iyengar (2022).

¹¹⁹ Rapportförfattaren skickade en förfrågan om internettillgång till ukrainska Åklagarmyndigheten men fick svaret att det är en sekretessbelagd uppgift.

¹²⁰ I samband med att den ukrainska regeringen presenterade en nationell återhämtningsplan i juli 2022, uppmanade IDOS (The German Institute of Development and Sustainability) internationella givare att prioritera återuppbyggnaden av infrastruktur som rör grundläggande behov såsom sjukvård, skola och rättsväsendet. De konstaterade att detta skulle kräva omfattande finansiell stöttning från internationella donatorer då behoven var så omfattande. Bergmann och Romanyshyn (2022).

¹²¹ Meyer (2022).

¹²² UN News (2022).

¹²³ Meyer (2022).

¹²⁴ Prytyka (2022).

skikt och funktioner, vilket man menar inneburit att även domare och andra anställda inom domstolsväsendet kan komma att delta personligen i stridigheter.¹²⁵

ICJ konstaterar att vissa av de viktigaste funktionerna i domstolsväsendet inte administrerats sedan krigets början, vilket i sin tur har förhindrat utnämningen av domare, disciplinära åtgärder mot domare samt uppsägning av kontrakt eller uppsägningar av domare på grund av fel i yrkesutövningen. Detta innebär också att domare som vill avgå i praktiken är oförmögna att göra detta.¹²⁶

Nyligen infördes en lag som förbjuder tjänstemän, oavsett kön, att lämna landet (det har ända sedan krigsutbrottet varit förbjudet för män i vapenför ålder att lämna landet), och detta inkluderar anställda vid domstolar.¹²⁷ Anekdotiska källor rapporterar att detta haft som följd att vissa anställda sagt upp sig för att kunna lämna landet tillsammans med sina familjer.¹²⁸ Det bör dock noteras att i juni 2022 gjordes en undersökning av samtliga statstjänstemän som visade att 84 % av statsanställda stannat i sina hemområden under kriget och att enbart 3 % flytt landet.¹²⁹

Stora delar av rättskedjan har problem med personalförsörjning. Som tidigare nämnts fanns en betydande brist på domare redan innan kriget och det antal personer som omfattas av förfarandet som introducerades för att utbilda och granska domare och åklagare har minskat under konflikten.¹³⁰ Universiteten har övergått till distansutbildningar för att nå studenter som lämnat landet eller staden, för att på så sätt försöka upprätthålla utbildningsprocessen, men det kommer att finnas en betydande utbildningsskuld när kriget väl är över.

Ett annat sätt att åtgärda bristen på domare är det utstationeringsförfarande som introducerats av Högsta domstolen för att se till att domstolspersonal som flytt sina hem kan fortsätta bidra till verksamheten. Den 11 april 2022 publicerades ”en vägledande förteckning över domstolar till vilka domare kan utstationeras” där personal från territorier som drabbats av fientligheter kan fortsätta sitt arbete. Domare som önskar delta ombeds att lämna in en ansökan med motivering och ange tre domstolar där de skulle föredra att arbeta.¹³¹

Flera internationella organisationer (bland annat ICJ och Venedigkommissionen) har lyft vikten av att säkerställa så nära full uppställning som möjligt i domstolssystemet för att säkra tillgången till rättvisa i Ukraina, men det är naturligtvis en fråga om prioriteringar, både för enskilda individer och för staten.¹³²

3.4.5 Uppkomna frågor

Nedan listas de beredskapsrelaterade frågor som uppkommit i detta kapitel angående infrastruktur och säkerställande av resurser som kan vara av relevans för det svenska rättsväsendet.

Elförsörjning

- Hur ser beredskapen ut i relevanta svenska myndigheter för att hantera det ökade elbehovet under vintermånaderna under en kris- eller krigssituation?

¹²⁵ Bland annat Khotynska-Nor och Potapenko (2022) samt Voynarovska (2022). Det har även funnits ett flertal artiklar i utländska medier där domare som deltar i Ukrainas militär intervjuas om sin medverkan i fält, ofta åtföljda av fotografier av dem i uniform och med vapen. Se exempelvis McLaughlin (2023) och Ferguson (2023). Detta kan ses som en del av ukrainska myndigheters arbete att visa upp ett enat samhälle där alla delar av befolkningen tar ansvar för landets försvar.

¹²⁶ ICJ Briefing Paper (2022).

¹²⁷ President Zelenskyj (2023) Decree Of The President Of Ukraine No27/2023 samt Mazurenko (2023): Uttalande av Volodymyr Zelenskyj: "There is a fundamental decision of the National Security and Defense Council regarding the officials' departure abroad. This applies to all officials of the central government, various other levels of local government. This applies to law enforcement officers, people's deputies, prosecutors and all those who should work for the state and in the state. If they want to rest now, they will rest outside the civil service. Officials will no longer be able to go abroad on vacation or for any other non-state purpose".

¹²⁸ Samtal Volodymyr Venher (2023).

¹²⁹ Meyer (2022).

¹³⁰ Venedigkommissionen (2020).

¹³¹ MIHR (2023).

¹³² Venedigkommissionen (2020) samt ICJ Briefing Paper (2022).

- Finns det en svensk motsvarighet till det som i ukrainska systemet kallas för ”strategiskt viktiga objekt” och ingår svenska domstolar i så fall i denna grupp?
- Finns generatorer (och bränsle för att driva dessa) tillgängliga?

Internet och telekommunikation

- Vilken typ av beredskap finns det för att säkerställa tillgång till säkert internet för relevanta myndigheter?
- Vilka åtgärder har svenska myndigheter tagit för att diversifiera internettillgången?

Lokaler

- Vilka alternativa lokaler skulle vara möjliga att använda för rättegångar?
- Finns det tydliga parametrar för vilka behov som behöver uppfyllas av lokaler för att rättegångar ska kunna genomföras?

Personella resurser

- Finns det möjlighet att skapa rotation mellan regionerna för att säkerställa verksamheten vid brist på tillgänglig personal? Finns det en utvecklad arbetsgång för det?
- Hur säkerställer man att utbildningar för att få fram fler anställda med rätt kompetens för att ersätta personal som inte längre är tillgänglig kan fortsätta under olika typer av kriser?
- Skulle utreserestriktioner för statstjänstemän kunna ske i Sverige? Hur skulle det se ut? Faller detta inom ramverket för krigsplacering?

4 Rapporten i korthet

Domstols- och åklagarväsendet i Ukraina har haft stora svårigheter att säkerställa verksamheten i rättskedjan under krig. Myndigheterna tvingas göra konstanta avvägningar mellan fysisk säkerhet och rättssäkerhet och behöver göra vägval som varit svåra att förutse innan kriget. Förutsättningarna för besluten som fattats varierar starkt: exempelvis har frågan om skydd av dokumentation omfattats av en tydligt framarbetad vägledning medan behovet av att agera skyndsamt i många andra fall lett till mindre genomarbetade lösningar som ofta legat på enskilda individer att genomföra utan detaljerad vägledning uppifrån. Det en robust beredskapsprocess kan göra är att ge lite extra utrymme innan besluten blir akuta och nödvändiga. Genom att lära av Ukrainas erfarenheter redan nu och åtgärda och förebygga de utmaningar som kan identifieras redan i fredstid, kan vi ge de personer som har i uppgift att säkerställa verksamheten i en kris- eller krigssituation lite mer tid för att se till så att de beslut som behöver fattas akut också är rätt beslut.

Nedan följer en kortare sammanfattning och diskussion med utgångspunkt i några av de uppkomna frågor som identifierats i avsnitt 3.

Beslutsprocesser

Det ukrainska rättsväsendet var inte logistiskt redo att verka under en väpnad konflikt vid krigsutbrottet och denna situation försvårades av Supreme Judicial Councils frånvaro i beslutskedjan. Det är svårt att bedöma hur situationen skulle ha sett ut om alla funktioner varit fyllda, men situationen belyser vikten av att ha tydliga, väldefinierade roller och funktioner på plats.

Många av de problem som uppstått i domstolarna har visserligen tagits upp av myndigheternas ledning, exempelvis behovet av att prioritera ärenden, men de faktiska besluten har delegerats till enskilda individer. En tydlig instruktion och vägledning hade varit välkommet i dessa situationer. En sådan vägledning fanns exempelvis gällande dokumentation, där Högsta domstolen tydligt kommunicerade ut de prioriteringar som domstolarna förväntades göra, men inte gällande evakuering. Samtidigt kan delegerat beslutsfattande ge en värdefull flexibilitet i en situation där möjligheten att agera snabbt är viktig.

Beslutet om ändrade domstolsforum var nödvändigt, men skapade samtidigt ytterligare sårbarheter, på så sätt att den grundläggande säkerheten inte kan garanteras för deltagare i rättegångar. Andra lösningar har visserligen tillkommit genom olika ad hoc-åtgärder (exempelvis digitala möten och e-dokumentation), men det finns utrymme för att bättre förankra och utveckla denna lösning, och det är oklart hur vissa uppgifter skulle kunna genomföras överhuvudtaget (exempelvis gällande delgivning och processer kring verkställighet av domar).

Cybersäkerhet

En av de åtgärder som flera ukrainska och internationella bedömare lyft som extra viktig i arbetet att stärka Ukrainas motståndskraft inom cyberdomänen var beslutet att tillåta data-lagring i utlandsbaserade molntjänster. Åtgärden var inte specifik för rättsväsendet och är idag inte en åtgärd som är tillgänglig för svenska Åklagarmyndigheten. Det är dock en fråga som bör vara av intresse för rättsväsendet att vidare utforska. Hur skulle behoven se ut i tider av höjd beredskap eller väpnad konflikt och finns det delar av Ukrainas lösning som skulle kunna vara applicerbara på svenska förhållanden? Förutsättningarna ser annorlunda ut under krig och åtgärder kan behöva anpassas därefter. Ur ett beredskapsperspektiv vore det av nytta att klargöra vilka delar av rättegångsprocessen som skulle behöva digitaliseras för att rättsvärdande myndigheter skulle kunna upprätthålla verksamheten på distans under kris.

Ett sätt att öka säkerheten hos medverkande och anställda är att utforska de möjligheter som finns idag gällande digitala förfaranden: frågan är ytterst relevant även ur ett säkerhets- och beredskapsperspektiv. För att denna typ av teknik ska kunna utgöra ett fullvärdigt alternativ

till fysisk närvaro behövs ytterligare satsningar på infrastruktur och utredningar för att utvärdera vilka funktioner som skulle kunna genomföras digitalt på ett rättssäkert sätt. Användandet och utformningen av Diia-appen är en sådan fråga som skulle kunna vara av intresse för svenska myndigheter att utforska. Här finns det givetvis många aspekter som behöver redas ut. En sådan fråga är hur man förebygger brottsligt användande av sådana mobillösningar (här finns viktiga erfarenheter att dra exempelvis från svenska BankID där den mänskliga faktorn utnyttjats av kriminella för att begå olika typer av bedrägeribrott). Med detta sagt, behöver frågor kring eltilförsel och internet tillgodoses innan digitaliseringsprocessen kan gå vidare. Utan el, inget internet. Utan internet, ingen digitalisering.

Fysisk säkerhet

Fullständig säkerhet kan aldrig garanteras i krig. Anställda i rättskedjan är utsatta för olika typer av hot; mot familjer som är kvar i ockuperade områden, hot om cyberintrång som kan leda till att ockupationssoldater knackar på dörren för att föra bort tjänstemän till fångenskap och hot där beväpnade besökare söker påverka domstolar på olika sätt. Avvägningen mellan personell säkerhet och rättssäkerhet är inte okomplicerad, men det är nödvändigt att kontinuerligt arbeta med denna avvägning för att säkerställa rättssäkerhet och demokrati, inte bara i tider av väpnad konflikt.

Infrastruktur och personella resurser

Detta avsnitt faller under vad som kan benämnas ”klassiska” beredskapsfrågor: hur säkrar vi tillgång till el, internet, telefoner, lokaler och personal?

I Ukraina ligger idag ofta ansvaret för att fatta beslut i dessa frågor på enskilda individer. Vikten av att säkra tillgången till basala behov för att kunna genomföra rättegångar och andra rättsprocesser kan inte nog understrykas. En nationell beredskap är nödvändig att ha på plats.

Vad gäller personella resurser är frågan mer komplicerad än enbart att fylla tomma platser. Det är viktigt att säkerställa kompetens, upprätthålla kontroller och att fortsätta utvecklingsarbetet samtidigt som personalens säkerhet och deltagande i försvaret behöver tillgodoses. Funktioner behöver bemannas för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas.

Bilaga 1: Beslut och rekommendationer

Beslut, lagförslag, rekommendationer och administrativa åtgärder

24 februari 2022: *Undantagstillstånd.* President Volodymyr Zelenskyj undertecknade dekret nr 64/2022 "om införande av undantagstillstånd i Ukraina". Det hade en stor inverkan på rättsväsendet och på grundläggande förhållanden.¹³³

24 februari 2022: *Förtydligande från Domarnämnden.* Även under krigslagar kan domstolarnas arbete inte upphöra. En persons grundlagsskyddade rätt till rättsligt skydd kan inte begränsas. Inga förkortade eller påskyndade förfaranden får tillåtas.

2 mars 2022: *Rekommendation från Högsta domstolen (riktad till Ukrainas domstolar).*

- Samtliga medarbetare ska arbeta på distans om möjligt
- Fastställ miniminivå för personal som behöver vara närvarande i domstolen
- Organisera rotationssystem för domare och domstolspersonal
- Prioritera enbart akuta ärenden (häktning, frihetsberövande)

3 mars 2022: *Lagstiftning från Parlamentet.* Högsta domstolens ordförande gavs befogenhet att ändra forum för rättegångar under krigstid, om The Supreme Council of Justice av olika omständigheter inte är kapabla att agera.

13 mars 2022: *Rekommendation från Domarnämnden och Högsta domstolen.*

Församlingen av domare, domstolschefer måste, i händelse av hot mot liv, hälsa och säkerhet, omedelbart fatta beslut om tillfälligt upphävande av rättsliga förfaranden av en viss domstol tills de omständigheter som ledde till situationen avslutas.

13 mars 2022: *Administrativ åtgärd från Domarnämnden.* Ett samordnande operativt högkvarter skapades av Domarrådet, för att koordinera rättsväsendets agerande under undantagstillstånd. Inkluderar alla chefer för organ och institutioner i rättssystemet.

15 mars 2022: *Rekommendation från Högsta domstolen.* riktade till landets domstolar i händelse av beslagtagande av en domstol eller om domstolen var under omedelbart hot om att ockuperas; identifierade åtgärder för att bevara människors liv och hälsa och domstolspersonals liv och hälsa samt åtgärder för att säkerställa bevarande av domstolsakter.

15 mars 2022: *Lagstiftning från Parlamentet.* Nytt brott i brottsbalken mot "samarbete" som införde straffrättsligt ansvar för samarbete med aggressorstaten inom informations-, utbildnings-, politiska, militära, administrativa, ekonomiska och arbetsområden.

5 augusti 2022: *Administrativ åtgärd från Domarnämnden.* Domarråd skapade en arbetsgrupp för att dela information om domare eller domstolsanställda i ockuperade områden som samverkat med ockupationsstyrkorna på ett otillbörligt sätt.

¹³³ Mellan krigets början och slutet av april lades mer än 30 lagförslag om straffrätt och straffrättsliga förfaranden fram för det ukrainska parlamentet för att säkerställa att brottsbekämpande verksamhet och rättskipning kunde fortsätta. Ukrainas nationella advokatsamfund gjorde en rättslig analys av utkastet och lade fram förslag och tillägg, som delvis beaktades av de berörda parlamentsutskotten. Bland annat förändrades villkor för förundersökning och straffrättsliga förfaranden såsom avskaffat straffrättsligt ansvar för vissa brott, nya brott och i vissa fall höjda straff. LOC (2022).

Bilaga 2: Aktörer

Högsta Domstolsrådet (Вища рада правосуддя: Supreme Judicial Council)

(Då det inte finns en motsvarande aktör i det svenska systemet används istället den engelska termen i denna rapport.) En oberoende konstitutionell institution som ansvarar för att säkerställa domstolarnas oberoende och integritet. Dess främsta uppgift är att övervaka urvalet, tillsättningen, befordran och avsättningen av domare i Ukraina. Består av 21 medlemmar, inklusive domare, representanter från Ukrainas parlament och allmänna representanter. Dess huvudsakliga ansvarsområden är:

- Tillsättning och avsättning av domare: Rådet spelar en avgörande roll i tillsättningen och avsättningen av domare på olika nivåer, inklusive Högsta domstolen i Ukraina.
- Disciplinära förfaranden: Det övervakar disciplinära förfaranden mot domare, inklusive utredningar av oegentligheter och överträdelser av domarens etik.
- Säkerställande av domstolarnas oberoende: Det arbetar för att skydda domstolarnas oberoende och skydda domare från olämplig inblandning i deras arbete.

Webbsida: [Новини | Вища рада правосуддя \(hcj.gov.ua\)](http://novini.vr.gov.ua)

Domarnämnden (З'їзд суддів України: Council of Judges)

Domarnämnden är en självstyrande institution som representerar domarnas kollektiva intressen i Ukraina. Det består av domare från olika domstolar i landet. Nämndens huvudsakliga syfte är att skydda domarnas rättigheter och intressen, främja domstolarnas oberoende och förbättra rättsväsendets funktion. Den har följande huvudsakliga funktioner:

- Representation av domare: Det representerar domarnas intressen och fungerar som en plattform för kommunikation och samordning mellan domare från olika domstolar.
- Intern förvaltning: Domarrådet utvecklar och antar rekommendationer om rättsliga frågor, inklusive frågor som rör domstolsadministration, ärendehantering och domares yrkesutveckling.
- Påverkansarbete: Det arbetar för rättsliga reformer, förbättring av arbetsvillkor och skydd av domstolarnas oberoende.

Webbsida: <https://rsu.gov.ua/en/>

Högsta domstolen (Верховний Суд України: The Supreme Court)

Ukrainas högsta domstol är landets högsta rättsliga auktoritet och fungerar som slutinstans för rättsliga ärenden. Domstolen består av 200 domare som väljs av den ukrainska presidenten. Dess huvudsakliga uppgift är att säkerställa rättssäkerhet, garantier för grundläggande mänskliga rättigheter och rättvisa.

Högsta domstolen ansvarar för att tolka och tillämpa lagar, samt överklaga och ompröva rättsliga beslut från lägre domstolar. Den handhar civila, straffrättsliga och administrativa ärenden som har betydande rättslig inverkan och rättsutveckling. Domstolen har också befogenhet att granska beslut från andra domstolar som kan strida mot ukrainska lagar eller författningen.

Webbsida: [Ukrainian Judiciary \(court.gov.ua\)](http://court.gov.ua)

Konstitutionsdomstolen (Конституційний Суд України: The Constitutional Court of Ukraine)

Ukrainas konstitutionsdomstol är en oberoende domstol som granskar och tolkar författningen. Den består av 18 domare som väljs för en nioårig mandatperiod av Ukrainas parlament och presidenten. Konstitutionsdomstolen prövar konstitutionalitet av lagar, beslut

och handlingar som utfärdas av staten. Dess syfte är att skydda de grundläggande rättigheterna och friheterna för medborgarna och se till att de statliga institutionerna agerar inom ramen för konstitutionen. Domstolen har auktoritet att upphäva eller ändra lagar som anses vara i strid med författningen.

Webbsida: [Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт \(csu.gov.ua\)](http://Конституційний Суд України | Офіційний вебсайт (csu.gov.ua))

Domstolsskydd: Court Security Service / Judicial Protection Services

En oberoende statlig brottsbekämpande myndighet som upprätthåller säkerhet i rättssalar över hela landet. Idag uppgår antalet säkerhetspersonal till 5000, men enligt den ursprungliga planen ska styrkan bestå av 14 000 personer.

Ingen webbsida tillgänglig

Nationella domarhögskolan (Національна Школа Суддів України: National School of Judges of Ukraine)

En statlig institution med särskild status som tillhandahåller utbildning av högkvalificerad personal för rättsväsendet, inklusive domare, kandidater för att bli domare och domstolspersonal. Skolan bedriver också forskningsverksamhet.

Webbsida: [Національна школа суддів України \(nsj.gov.ua\)](http://Національна школа суддів України (nsj.gov.ua))

EUAM: European Union Advisory Mission

EUAM Ukraina är ett icke-verkställande uppdrag inom Europeiska unionen som formellt inledde sin verksamhet från sitt högkvarter i Kiev den 1 december 2014. Målet är att uppnå en civil säkerhetssektor som är effektiv, ansvarig och åtnjuter allmänhetens förtroende.

Webbsida: <https://www.euam-ukraine.eu/>

ILAC: International Legal Assistance Consortium

ILAC är en internationell icke-statlig organisation som arbetar för att stärka rättsstatsprincipen, stärka jurister och säkerställa lika tillgång till rättvisa för alla där människors behov av rättvisa är störst – i konflikter, kriser eller övergångar till demokrati.

Webbsida: <https://ilacnet.org/>

Venedigkommissionen

Europeiska kommissionen för demokrati genom lag - mer känd som Venedigkommissionen - är Europarådets rådgivande organ i konstitutionella frågor.

Venedigkommissionens roll är att ge juridisk rådgivning till sina medlemsstater och särskilt att hjälpa stater som vill anpassa sina rättsliga och institutionella strukturer till europeiska normer och internationella erfarenheter på områdena demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen.

Webbsida: https://venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation&lang=EN

Bilaga 3: Myndighetsstrukturer

Åklagarmyndigheten

I Ukraina är åklagarstrukturen organiserad hierarkiskt och omfattar flera nivåer av åklagarmyndigheter. Högsta åklagarmyndigheten är Generalåklagarmyndigheten i Ukraina.¹³⁴

På regional nivå finns regionala åklagarmyndigheter som har behörighet över olika regioner i landet. Dessa regionala åklagarmyndigheter övervakar och leder arbetet för distriktsåklagarmyndigheter. Distriktsåklagarmyndigheter är lokaliserade på distriktsnivå och hanterar brottmål och andra juridiska ärenden inom sitt geografiska område.

Utöver detta finns även särskilda åklagarmyndigheter med specialiserad kompetens. Till exempel finns Militära åklagarmyndigheten som ansvarar för att utreda och åtala brott inom det militära och Nationella korruptionsbekämpningsmyndigheten som fokuserar på att bekämpa korruption¹³⁵.

Generalåklagarmyndigheten är den högsta åklagarmyndigheten i Ukraina och ansvarar för att övervaka och samordna åklagarverksamheten i hela landet. Den har även befogenhet att initiera åtal och utredningar av brott, övervaka rättsprocesser och garantera rättssäkerhet.

Domstolar

Ukrainas domstolsstruktur består av distriktsdomstolar (första instans), regionala domstolar (andra instans), högsta domstolen, ekonomiska domstolar (specialdomstolar för ekonomiska tvister) och konstitutionsdomstolen (domstol för konstitutionella frågor).¹³⁶

De allmänna domstolarna hanterar både tvistemål och brottmål. De är uppdelade i tre nivåer: distriktsdomstolar, regionala domstolar och appellationsdomstolar. Distriktsdomstolarna är första instans och hanterar mindre brottmål och mindre civilmål. Regionala domstolar är överordnade distriktsdomstolarna och har behörighet över mer allvarliga brottmål och större tvistemål. Appellationsdomstolarna fungerar som överklagandeinstans och prövar överklaganden från distrikts- och regionala domstolar.¹³⁷

Ekonomiska domstolar är specialiserade domstolar som behandlar ekonomiska tvister, såsom affärsrelaterade brottmål och tvister mellan företag och enskilda individer. Dessa domstolar är indelade i tre nivåer: distriktsdomstolar för ekonomiska ärenden, regionala domstolar för ekonomiska ärenden och högsta domstolen för ekonomiska ärenden.¹³⁸

Konstitutionsdomstolen är den högsta rättsliga auktoriteten när det gäller tolkning och tillämpning av konstitutionen i Ukraina. Domstolen består av 18 domare som utses av parlamentet och presidenten. Dess huvudsakliga uppgift är att pröva konstitutionella frågor och försäkra att lagar och handlingar följer konstitutionen.¹³⁹

I Ukrainas domstolsstruktur är den Högsta domstolen som utgör den tredje och högsta nivån av domstolar. Högsta domstolen befinner sig över både de allmänna domstolarna och de ekonomiska domstolarna. Högsta domstolen i Ukraina prövar överklaganden från regionala domstolar och appellationsdomstolar. Dess huvudsakliga uppgift är att säkerställa enhetlig tolkning och tillämpning av lagen i hela landet samt säkerställa rättvisa och rättssäkerhet.

¹³⁴ Åklagarmyndighetens webbsida: <https://en.gp.gov.ua/>.

¹³⁵ NABU webbsida <https://nabu.gov.ua/en/>.

¹³⁶ Vaugh och Nikolaieva (2021).

¹³⁷ Bulletin of Verkhovna Rada (2010).

¹³⁸ Kuznetsov & Korchagin (2019).

¹³⁹ Vaugh och Nikolaieva (2021).

Referenser

- Al Jazeera (2022) 'Musk says SpaceX cannot fund Ukraine's Starlink 'indefinitely'', *Al Jazeera*. Publicerad: 14 oktober. Tillgänglig här: <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/14/musk-says-spacex-cannot-fund-ukraines-internet> (Hämtad: 26 april, 2023)
- Ash, T. mfl (2017) *The Problems Facing Ukraine: Five Things You Should Know*, Chatham House: London. Publicerad: 18 oktober. Tillgänglig här: <https://medium.com/chatham-house/five-things-to-know-about-the-problems-facing-ukraine-27c2b22f5074> (Hämtad: 8 april 2023)
- Bandura, R. & Staguhn, J. (2023) *Digital Will Drive Ukraine's Modernization*, CSIS (Centre for Strategic and International Studies): Washington D.C. Publicerad: oktober. Tillgänglig här: <https://www.csis.org/analysis/digital-will-drive-ukraines-modernization> (Hämtad: 24 april 2023)
- Bateman, J. (2022) *Russia's Wartime Cyber Operations in Ukraine: Military Impacts, Influences, and Implications*, Carnegie Endowment for International Peace. Publicerad: 16 december. Tillgänglig här: <https://carnegieendowment.org/2022/12/16/russia-s-wartime-cyber-operations-in-ukraine-military-impacts-influences-and-implications-pub-88657> (Hämtad: 13 mars 2023)
- Bennesved, P. (2022) *Civilbefolkningens roll i framtida krig – Perspektiv på befolkningsskydd och civilt försvar i ljuset av Ukraina*. Totalförsvarets Forskningsinstitut. Bergengruen, V. (2022) 'The Battle for Control Over Ukraine's Internet', *Times Magazine*. Publicerad: 18 oktober. Tillgänglig: <https://time.com/6222111/ukraine-internet-russia-reclaimed-territory/> (Hämtad: 25 maj 2023).
- Bergmann, J. & Romanyshyn, I. (2022) *Rebuilding Ukraine: How the EU should support Ukraine's reconstruction and recovery*. IDOS Policy Brief 6/2022. Tillgänglig här: <https://www.econstor.eu/handle/10419/265452> (Hämtad: 30 juni 2023)
- Black, D. (2023) *Russia's War in Ukraine: Examining the Success of Ukrainian Cyber Defences*, IISS: London. Publicerad: mars. Tillgänglig här: [russias-war-in-ukraine-examining-the-success-of-ukrainian-cyber-defences.pdf \(iiss.org\)](https://www.iiiss.org/russias-war-in-ukraine-examining-the-success-of-ukrainian-cyber-defences.pdf) (Hämtad: 4 april 2023)
- Bohdanova, T. (2020) 'Who is selling Ukrainians' personal data online and for what purposes?', *Global Voices*. Publicerad: 21 oktober. Tillgänglig här: <https://globalvoices.org/2020/10/21/who-is-selling-ukrainians-personal-data-online-and-why/> (Hämtad: 17 mars 2023)
- Bohdanova, T. (2021) Security concerns and legal ambiguities threaten the future of Ukraine's 'State in a Smartphone', *Global Voices*. Publicerad: 11 februari. Tillgänglig här: <https://globalvoices.org/2021/02/11/security-concerns-and-legal-ambiguities-threaten-the-future-of-ukraines-state-in-a-smartphone/> (Hämtad: 17 mars 2023)
- Bosak, S. (2022) 'Despite the war, Ukraine's courts continue to function', *New Eastern Europe*. Publicerad: 30 november. Tillgänglig: <https://neweasterneurope.eu/2022/11/30/despite-the-war-ukraines-courts-continue-to-function/> (Hämtad: 20 april 2023)
- Boscheinen-Duursma, H., & Khanyk-Pospolitak, R. (2019) "Austrian and Ukrainian comparative study of E-justice: towards conference of judicial rights protection" i *Access to Justice in Eastern Europe*, 2019(4): 42-59. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2010, 41-42, No. 43 (44-45): 529.

- Council of Judges of Ukraine (2014) “*Ukraine Judiciary Development Strategy 2015-2020*”. Publicerad: 11 december. Tillgänglig här: [Karen_eng.indd \(vkksu.gov.ua\)](#) (Hämtad: 4 juli 2023)
- DeJuRe (2023) *Judicial reform in Ukraine: a short overview*, DeJuRe (Democracy Justice Reforms) Publicerad: 1 mars. Tillgänglig här: <http://en.dejure.foundation/library/judicial-reform-in-ukraine-what-has-changed-for-the-last-three-years> (Hämtad: 10 mars 2023)
- Dzhafarova, M. V. et al (2020) ‘Ensuring Public Order during the Court Hearings in the Context of Reforming the Judicial System of Ukraine’, *Amazonia Investiga* 9(32):10-17. European Commission (2023) ‘*Ukraine: Private donations of generators channelled via rescEU energy hub*’. Publicerad: 13 april. Tillgänglig här: https://energy.ec.europa.eu/news/ukraine-private-donations-generators-channelled-resceu-energy-hub-2023-04-13_en (Hämtad: 23 april 2023)
- European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), (2012) *Draft Law on the Public Prosecutor’s Office of Ukraine*. Tillgänglig här: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)033-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)033-e) (Hämtad: 6 maj 2023)
- European Union Advisory Mission (2023), *EUAM one year after the Russian invasion*. Publicerad: 24 februari. Tillgänglig här: <https://www.euam-ukraine.eu/news/24-february-2023-euam-one-year-after-the-russian-invasion/> (Hämtad: 25 mars 2023)
- Fedorov, M. (2022) @elonmusk, while you try to colonize Mars — Russia try to occupy Ukraine! (Twitter). Postades: 26 februari. Tillgänglig här: https://twitter.com/FedorovMykhailo/status/1497543633293266944?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1497701484003213317%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es2_&ref_url=https%3A%2F%2Fwww.inc.com%2Fminda-zetlin%2Felon-musk-starlink-ukraine-mykhailo-fedorov-tweet-twitter.html (Hämtad: 19 april 2023)
- Ferguson, J. (2023) ‘A Ukrainian Judge Joins the Nation’s Ferocious Resistance’ *The New Yorker*. Publicerad: 11 april. Tillgänglig här: <https://www.newyorker.com/news/dispatch/a-ukrainian-judge-joins-the-nations-ferocious-resistance> (Hämtad: 23 maj 2023)
- Gall, G. (2023) ‘Ukraine Arrests a Top Judge as Crackdown on Corruption Expands’, *New York Times*. Publicerad: 18 maj. Tillgänglig: <https://www.nytimes.com/2023/05/18/world/europe/ukraine-bribery-supreme-court.html> (Hämtad: 19 maj)
- Gvozdiy, V. (2022) ‘The Rule of law in Ukraine during martial law: review of changes to the criminal process’, *Lexology*. Publicerad: 18 maj. Tillgänglig här: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=0af2b89c-b9a2-49c8-a603-ab192930545e> (Hämtad: 24 maj 2023)
- Harwell, D. (2022) ‘Ukraine using Clearview AI facial recognition to identify Russian war dead’, *The Washington Post*. Publicerad: 15 april. Tillgänglig här: <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/04/15/ukraine-facial-recognition-warfare/> (Hämtad: 19 april 2023)
- Horton, A. (2023) ‘Russia tests secretive weapon to target SpaceX’s Starlink in Ukraine’, *Washington Post*. Publicerad: 18 april 2023. Tillgänglig här: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/04/18/discord-leaks-starlink-ukraine/> (Hämtad: 19 april 2023)
- Huntley, Shane (2023) ‘*Fog of war: how the Ukraine conflict transformed the cyber threat landscape*’, Google Blog (Threat Analysis Group). Publicerad: 16 februari.

- Tillgänglig här: [Fog of war: how the Ukraine conflict transformed the cyber threat landscape \(blog.google\)](#) (Hämtad: 4 april 2023)
- ICJ Mission Report, 2022. 'Between the Rock and the Anvil: Lawyers under Attack in Ukraine', International Commission of Jurists. Publicerad: April. Tillgänglig här: [Ukraine-Between-the-rock-and-the-anvil-Publications-Reports-Mission-report-2020-ENG.pdf \(icj2.wpenginepowered.com\)](#) (Hämtad: 10 april 2023)
- ICJ Briefing Paper, 2022. 'The Ukrainian Judicial System In A Time Of Armed Conflict', International Commission of Jurists. Publicerad: November. Tillgänglig här: [The Ukrainian-Judicial System in a Time of Armed Conflict ICJ briefing paper 2022.pdf \(icj2.wpenginepowered.com\)](#) (Hämtad: 5 juli 2023)
- Iyengar, R. (2022) 'Why Ukraine Is Stuck With Elon (for Now)', *Foreign Policy*. Publicerad: 22 november. Tillgänglig här: [Foreignpolicy.com/2022/11/22/ukraine-internet-starlink-elon-musk-russia-war/"\l":~:text=Why%20Ukraine%20Is%20Stuck%20With%20Elon%20%28for%20Now%29,By%20Rishi%20Iyengar%2C%20a%20reporter%20at%20Foreign%20Policy](#) (Hämtad: 21 april 2023)
- Justitiedepartementet (2018) prop. 2018/19:81 - *Stärkt ordning och säkerhet i domstol*. Publicerad: 19 mars. Tillgänglig här: [https://www.regeringen.se/contentassets/48ab5c66a0404513aa21c52427236a98/starkt-ordning-och-sakerhet-i-domstol-prop.-20181981](#) (Hämtad: 23 maj 2023)
- Khotynska-Nor, O., & Potapenko, A. (2022) Courts of Ukraine in Wartime: Issues of Sustainable Functioning. *Revista Jurídica Portucalense*, 218-240.
- Kichuk, N. (2022) *Ukraine legal developments series: An update on the Ukrainian court system*. Freshfields, Bruckhaus, Deringer. Publicerad: 27 oktober Tillgänglig här: [https://riskandcompliance.freshfields.com/post/102hzne/ukraine-legal-developments-series-an-update-on-the-ukrainian-court-system](#)(Hämtad: 10 mars 2023)
- Klimat- och näringslivsdepartementet (2007) "Förordning (2007:1119) med instruktion för Affärsverket svenska kraftnät". Publicerad: 29 november. Tillgänglig här: [https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071119-med-instruktion-for_sfs-2007-1119/](#) (Hämtad: 8 juni 2023)
- Konkel, F. (2022) "Russian missiles can't destroy the cloud," Ukraine's minister of digital transformation explained", *NextGov*. Publicerad: 1 december. Tillgänglig här: [https://www.nextgov.com/cxo-briefing/2022/12/ukraine-tech-chief-cloud-migration-saved-ukrainian-government-and-economy/380328/](#) (Hämtad: 4 juli 2023)
- Kovalenko, (2023) "VOA Interview: Head of the Supreme Court of Ukraine", *Voa News*. Publicerad: 10 februari. Tillgänglig här: [https://www.voanews.com/a/voa-interview-head-of-the-supreme-court-of-ukraine-/6958471.html](#) (Hämtad: 19 mars 2023)
- Kramer, E. (2023) 'High-Profile Raids Showcase Zelenskyj's Corruption Crackdown in Ukraine', *New York Times*. Publicerad: 2 februari. Tillgänglig: [https://www.nytimes.com/2023/02/02/world/europe/ukraine-corruption-probe.html](#) (Hämtad: 19 maj 2023)
- Kuznetsov, A., och Korchagin, M. (2019), 'General overview of the Ukrainian judicial system', *Antika Law*. Publicerad: 12 augusti. Tillgänglig här: [http://antikalaw.com.ua/en/general-overview-of-ukrainian-judicial-system/](#) (Hämtad: 30 april, 2023)

- Kuibida, R, Halabala, L. mfl (2018), ‘*Research report: “Capacity of the Judiciary System to Ensure Justice In the Armed Conflict in Eastern Ukraine”*’, International Renaissance Foundation: Kiev.
- Kuibida, R., Moroz, L., Smaliuk, R., (2020) ‘Justice in the East of Ukraine During the Ongoing Armed Conflict’, *International Journal for Court Administration* 11(9)
- Leth, G. & Thurén, T. (2000) ‘*Källkritik för Internet*’, Styrelsen för Psykologiskt försvar: Stockholm. Tillgänglig här: <https://rib.msb.se/filer/pdf/27968.pdf>. (Hämtad:19 juni 2023)
- Likhachev, V. (2018) ‘*Far-right Extremism as a Threat to Ukrainian Democracy*’, Freedom House. Publicerad: Maj. Tillgänglig här: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/ukraine%20brief%20final_1.pdf (Hämtad: 24 april 2023)
- LOC (2022) ‘Ukraine: Martial Law Introduced in Response to Russian Invasion’, *US Library of Congress*. Publicerad: 3 mars. Tillgänglig här: <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2022-03-03/ukraine-martial-law-introduced-in-response-to-russian-invasion/> (Hämtad: 24 maj 2023)
- Lutsevych, O. (2023) ‘Ukraine is locked in a war with corruption as well as Putin – it can’t afford to lose either’, *The Guardian*. Publicerad: 30 januari. Tillgänglig här: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/jan/30/ukraine-war-with-corruption-putin-resignations-russia> (Hämtad: 23 maj 2023)
- Lyngaas, S. mfl (2022) ‘Ukraine cyberattack is largest of its kind in country’s history, says official’, *CNN*. Publicerad: 16 februari. Tillgänglig här: <https://www.cnn.com/2022/02/16/europe/ukraine-cyber-attack-denial-service-intl/index.html> (Hämtad: 13 mars 2023)
- Maika, M. (2022) ‘The Implementation of E-justice within the Framework of the Right to a Fair Trial in Ukraine: Problems and Prospects’, *Access to Justice in Eastern Europe* 3(15): 249-263.
- Mazurenko, A. (2023) ‘Officials will be able to leave Ukraine only for business trips’, *Ukrayinska Pravda*. Publicerad: 23 januari. Tillgänglig här: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/01/23/7386190/> (Hämtad: 21 juni 2023)
- McCoubrey, S. (2023) ‘*E-Justice Digital transformation to close the justice gap*’, UNDP: New York.
- McLaughlin, D. (2023) ‘We’re not US Navy Seals ... but we’re ready to fight’: The Ukrainian judges defending their country against Russia’, *The Irish Times*. Publicerad: 15 februari. Tillgänglig här: <https://www.irishtimes.com/world/europe/2023/02/15/ukraines-judge-dredd-and-colleagues-swap-court-benches-for-army-trenches/> (Hämtad: 24 maj 2023)
- Metz, C. mfl (2022) ‘Elon Musk Foments More Geopolitical Controversy With Ukraine Internet Dispute’, *New York Times*. Publicerad: 14 oktober. Tillgänglig här: <https://www.nytimes.com/2022/10/14/technology/elon-musk-ukraine-internet.html> (Hämtad: 19 april, 2023)
- Meyer, W. D. (2022) *The Ukrainian Justice System in Wartime Areas liberated from Russian control or remaining under occupation*. ILAC: Lund.
- Murphy, M. (2022) ‘Ukraine war: Zelenskyy suspends security chief and top prosecutor’, *BBC*. Publicerad: 18 juli. Tillgänglig här: <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-62202078> (Hämtad: 16 februari 2023)

- Musk, E. (2022) *Ukraine-Russia Peace: - Redo elections of annexed regions under UN* (Twitter) Postades: 3 oktober. Tillgängligt här: <https://twitter.com/elonmusk/status/157696255031296000> (Hämtad: 19 april 2023)
- Nizhnikau, R. (2022) 'Love the Tender: ProZorro and Anti-Corruption Reforms after the Euromaidan Revolution', *Problems of Post-Communism*, 69(2):192-205.
- Olsén, M., Ryghammar, C., och Welanders, F. (2023) *Räddningstjänst i krig: Erfarenheter från Ukraina och lärdomar för Sverige*. FOI: Stockholm. Publicerad: 16 februari. Tillgänglig här: <https://foi.se/rapporter/rapportsammanfattning.html?reportNo=FOI-R--5404--SE> (Hämtad: 16 februari 2023)
- Onopenko, V. (2009) 'On the State of the Justice System in Ukraine', *Statutes and Decisions*, 44(1): 71–80.
- Orlyk, M. (2016) *Amendments to the Constitution of Ukraine passed: Ukraine takes a major step towards a European System of Justice*, CMS Law Now. Publicerad: 9 juni Tillgänglig här: <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2016/06/amendments-to-the-constitution-of-ukraine-passed-ukraine-takes-a-major-step-towards-a-european-system-of-justice> (Hämtad: 20 april 2023)
- Oshin, O. (2022) 'Zelenskyj sacks Ukraine's top prosecutor, security chief in major shake-up', *The Hill*. Publicerad: 17 juli. Tillgänglig här: <https://thehill.com/policy/international/3563350-Zelenskyj-sacks-ukrainian-prosecutor-leading-war-crimes-probes/> (Hämtad: 16 februari 2023)
- Otova, T. (2022) 'The Ministry of Internal Affairs commented on the "leakage" of data from the application Diia', *Unian*. Publicerad: 23 januari. Tillgänglig: <https://www.unian.ua/techno/communications/u-mvs-prokomentuvali-vitik-danih-z-dodatku-diya-11680759.html> (Hämtad: 13 juli 2023)
- Power, S. (2023) 'Administrator Samantha Power at Diia in DC'. Publicerad: 23 maj. Tillgänglig: <https://www.usaid.gov/news-information/speeches/may-23-2023-administrator-samantha-power-diia-dc> (Hämtad: 29 maj 2023)
- Prytyka, Y., Izarova, I., Maliarchuk, L., Terekh, O. (2022) Legal Challenges for Ukraine under Martial Law: Protection of Civil, Property and Labour Rights, Right to a Fair Trial, and Enforcement of Decisions, *Access to Justice in Eastern Europe* 5(15): 219-238.
- Satariano, A. & Reinhard, S. (2022) 'How Russia Took Over Ukraine's Internet in Occupied Territories', i *New York Times*. Publicerad: 9 augusti. Tillgänglig: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/08/09/technology/ukraine-internet-russia-censorship.html> (Hämtad: 4 juli 2023)
- Serpanos, D., Komninos, T. (2022) 'The Cyberwarfare in Ukraine', *Computer* 55: 88–91.
- Shabayev, H. mfl (2023) 'Prices For Ukrainian Army Food Supplies Inflated, Investigation Finds', *Radio Free Europe*. Publicerad: 8 april. Tillgänglig här: <https://www.rferl.org/a/ukraine-army-food-prices-inflated/32352747.html> (Hämtad: 29 maj 2023)
- Srivastava, M. mfl (2022) "Playing defense: The secret US mission to bolster Ukraine's cyber defenses ahead of Russia's invasion", *Ars Technica*. Publicerad: 9 mars. Tillgänglig här: <https://arstechnica.com/information-technology/2022/03/the-secret-us-mission-to-bolster-ukraines-cyber-defences-ahead-of-russias-invasion/> (Hämtad: 9 juni 2023)
- Stefanchuk, M. mfl (2021) 'Establishing Trust in the Court in Ukraine as a Strategic Task for Judicial Reform', *Access to Justice in Eastern Europe* 4(3):101–116.

- Stepanenko, K., Philipson, L., Lawlor, K., Hird, K., Kagan, F.W. (2022) *'Russian Offensive Campaign Assessment'*, ISW, Critical Threats Project. Publicerad: 2 augusti. Tillgänglig: <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/Russian%20Operations%20Assessments%20August%202022.pdf> (Hämtad: 30 mars 2023)
- Stupp, C. (2022) "Ukraine Has Begun Moving Sensitive Data Outside Its Borders", *Wall Street Journal*. Publicerad: 14 juni. Tillgänglig här: <https://www.wsj.com/articles/ukraine-has-begun-moving-sensitive-data-outside-its-borders-11655199002#:~:text=Ukraine%20is%20already%20storing%20some%20government%20data%20in,and%20Ukrainian%20and%20Polish%20officials%20tested%20it%20together.> (Hämtad: 21 juni 2023)
- Swan, D. (2022) *Cyberwarfare: Russia vs Ukraine*, CSCIS. Publicerad: 18 mars 2022. Tillgänglig här: <https://cscis.org/2022/03/20/cyberwarfare-russia-vs-ukraine> (Hämtad: 13 mars 2023)
- Sydorenko, S. (2023) "Seven EU Requirements for Ukraine: Accession Negotiations Getting Closer", *European Pravda*. Publicerad: 4 maj 2023. Tillgänglig här: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2023/05/4/7161006/> (Hämtad: 29 juni 2023)
- Tomé, J. mfl (2023) *One year of war in Ukraine: Internet trends, attacks, and resilience* (Cloudflare Blog). Postades: 23 februari. Tillgänglig här: <https://blog.cloudflare.com/one-year-of-war-in-ukraine/> (Hämtad: 25 maj 2023)
- Transparency International (2022) *Country Data Ukraine*. Tillgänglig här: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine> (Hämtad: 23 maj 2023)
- Uhrynovska, O. (2022) 'Administration of Justice during Military Aggression against Ukraine: The "Judicial Front"', *Access to Justice in Eastern Europe* 3(15):1–10.
- Ukraine Government Portal (2023) *'Government changes rules of bidding on Prozorro: Auctions temporarily canceled'*. Publicerad: 3 januari. <https://www.kmu.gov.ua/en/news/uriad-zminyvv-pravyly-provedennia-torhiv-na-prozorro-tymchasovo-vidminyly-auktsiony> (Hämtad: 29 maj)
- Ukraine Now (2023) *Digital Country*. Tillgänglig här: <https://ukraine.ua/invest-trade/digitalization/> (Hämtad: 20 april 2023).
- Ukrainska Advokatssamfundet, (2022). *НААУ закликала ДСА поновити для адвокатів доступ до Єдиного реєстру судових рішень*. Publicerad: 4 juli 2022. Tillgänglig här: [НААУ закликала ДСА поновити для адвокатів доступ до Єдиного реєстру судових рішень | НААУ \(unba.org.ua\)](https://unba.org.ua) (Hämtad: 5 juli 2023)
- UN News (2022) *UNDP to support refurbishment of damaged public buildings in Ukraine* Publicerad: 25 oktober 2022. Tillgänglig här: <https://news.un.org/en/story/2022/10/1129867> (Hämtad: 30 juni 2023)
- Vashakmadze, M. (2018) 'Military Justice in Ukraine: A guidance note', DCAF (Centre for security, development and the rule of law). Publicerad: 2018. Tillgänglig här: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Military_Justice_Guidance_Note_eng.pdf (Hämtad: 15 augusti 20123)
- Vaughn, D. och Nikolaieva, O. (2021) *'Launching an effective anti-corruption court: Lessons from Ukraine'*, U4 Anticorruption Resource Center, CMI: Bergen. Publicerad: 16 juni. Tillgänglig här: <https://www.u4.no/publications/launching-an-effective-anti-corruption-court.pdf> (Hämtad: 30 maj 2023)

- Voynarovska, P. (2022) *The situation of legal community in Ukraine*, Lexology. Publicerad: 20 december. Tillgänglig här: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=72e3dfad-80d2-42a8-a32d-046ffbc217c6> (Hämtad: 10 mars 2023)
- Venedigkommissionen (2020) *Joint opinion No. 999 / 2020 On draft amendments to the law 'on the judiciary and the status of judges' and certain laws on the activities of the supreme court and judicial authorities*. Publicerad: 9 oktober 2020. Tillgänglig här: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2020\)022-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2020)022-e) (Hämtad: 10 maj 2023)
- Verkhovna Rada (2022) *On Amendments to Chapter XII "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine "On the Judiciary and Status of Judges" to ensure the stable functioning of the judiciary during the absence of the plenipotentiary composition of the High Council of Justice*. Publicerad: 15 mars 2022. Tillgänglig här: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#n5> (Hämtad: 22 augusti 2023)
- Waxman, M.C. (2020): *'Cyberattacks And The Constitution'*, Hoover Institution: Washington, DC. Publicerad: 11 november. Tillgänglig här: <https://www.hoover.org/research/cyberattacks-and-the-constitution> (Hämtad: 28 mars 2023)
- Willet, M (2022) 'The Cyber Dimension of the Russia–Ukraine War', *Survival*, 64(5): 7-26.
- Winther, P. & Appelgren, J. (2022) *'Rysslands invasion av Ukraina'*, FOI memo 7823.
- WJP (2020) *'Rule of Law Index 2020'*, World Justice Project: Washington DC. Tillgänglig här: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2020-Online_0.pdf (Hämtad: 22 mars 2023)
- Zakrzewski, C. (2022) Interview with Alex Bornyakov, Ukraine Deputy Minister of Digital Transformation (YouTube), *Washington Post*. Publicerad: 5 april. Tillgänglig här: <https://www.youtube.com/watch?v=bLDISL1zbUc> (Hämtad: 10 april 2023)
- Zelenskyj, V. (2022) *'Decree on the imposition of martial law in Ukraine'*, Official website of the President of Ukraine. Publicerad: 24 februari. Tillgänglig: <https://www.president.gov.ua/en/news/prezident-pidpisav-ukaz-pro-zaprovadzhennya-voyennogo-stanu-73109> (Hämtad: 24 maj 2023)
- Zelenskyj, V. (2023) *'Today, I approved a comprehensive strategic plan for reforming our law enforcement system'*, Official website of the President of Ukraine. Publicerad: 12 maj. Tillgänglig här: <https://www.president.gov.ua/en/videos/sogodni-shvaliv-kompleksnij-strategichnij-plan-reformuvannya-4665> (Hämtad: 13 maj 2023)
- Zhernakov, M. (2020) *'It's time to start treating Ukraine's corrupt judiciary as a criminal syndicate'*, Atlantic Council Blog. Publicerad: 1 december. Tillgänglig här: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/its-time-to-start-treating-ukraines-corrupt-judiciary-as-a-criminal-syndicate/> (Hämtad: 17 mars 2023)
- Zubova, A. (2023) *Courts in Evacuation: How the War Has Redefined the Landscape of Ukrainian Justice*, Media Initiative for Human Rights. Publicerad: 3 april. Tillgänglig här: <https://mipl.org.ua/en/courts-in-evacuation-how-the-war-has-redefined-the-landscape-of-ukrainian-justice-infographics/> (Hämtad: 11 april 2023)

Övrigt

Emailkonversation med Gaiane Nuridzhanian, Post Doc, UiT – The Arctic University of Norway, Tromsø. 11 april 2023

Samtal med Volodymyr Venher, Executive Director Rule of Law Center at the National University of Kyiv-Mohyla Academy. 11 april 2023

Samtal med Alyona Hurkivska, PhD-Candidate in Political Science at the Kuras Institute of Political and Ethnic Studies and guest researcher at Södertörn University's programme for scholars at risk. 5 juli 2023

Presentation av Charles. R. Wise, Ohio State University, 2 juni 2023 "*The Impact of Russia's Invasion on the Verkhovna Rada's Efforts to Pass European Union Accession Legislation*" föredrag vid konferensen "Legislation And Legislatures In War And Recovery" vid Stockholms Universitet den 2 juni 2023

Presentation av Sarah Whitmore, Reader in Politics – Oxford Brookes University. "*The Verkhovna Rada at War*": föredrag vid konferensen "Legislation And Legislatures In War And Recovery" vid Stockholms Universitet den 2 juni 2023

ISSN 1650-1942

www.foi.se